

Vestlandsforskning

Boks 163, 6851 Sogndal

Tlf. 57 67 61 50

Internett: www.vestforsk.no

VF-notat nr. 13/2005

Utgreiing om Sogn jord- og hagebruksskule

Kyrre Groven og Eivind Brendehaug

VF Notat

Tittel Utgreiing om Sogn jord- og hagebruksskule	Notat nr. 13/2005
	Dato 10.11.05
	Gradering Open
Prosjekttittel Utgreiing om Sogn jord- og hagebruksskule	Tal sider 36
	Prosjektnr 6013
Forskarar Kyrre Groven og Eivind Brendehaug	Prosjektansvarleg Kyrre Groven
Oppdragsgevar Sogn og Fjordane fylkeskommune v/ Fylkesrådmannen	Emneord Vidaregåande opplæring, reiseliv, landbruk
Samandrag Utgreiinga er ei vurdering av korleis Sogn jord- og hagebruksskule (SJH) kan fungere som reiskap for Sogn og Fjordane fylkeskommune i deira rolle som regional utviklingsaktør. Med utgangspunkt i søknad frå SJH til fylkeskommunen om oppretting av nytt Vg1 Naturbruk natur- og kulturbasert verdiskaping vert det også vurdert om det er trong for eit slikt vidaregåande opplæringstilbod, om det skisserte tilbodet møter eit eventuelt behov og i kva grad eit slikt vidaregåande opplæringstilbod står opp om fylkeskommunen sine mål og strategiar for opplæring.	
Andre publikasjonar frå prosjektet	
ISSN: 0804-8835	Pris 100,-

Forord

Denne utgreiinga er utført på oppdrag frå Sogn og Fjordane fylkeskommune. Bakgrunnen for oppdraget er at Fylkestinget skal handsame den framtidige organiseringa for drifta ved Sogn jord- og hagebruksskule og ta stilling til kva rolle skulen skal spele i høve til fylkeskommunen som lokal og regional utviklingsaktør.

I tråd med mandatet, som slår fast at ”utgreiinga bør leggje vekt på å ta føre seg potensialet som ligg i å utvikle spisskompetanse innanfor t.d. såkalla småskalaproduksjon (...)”, vil vi peike på at dette arbeidet er lagt opp som ein *muligheitsstudie* for SJH.

Fylkesrådmannen har sett ned ei referansegruppe som vi har hatt to møte med i løpet av prosjektperioden. Deltakarane i referansegruppa har vore Ole Inge Gjerald (Opplæringsavdelinga), Trond Sundby (Regionalavdelinga), Trond Ueland (Kulturavdelinga), Olav Arnar Bø (Sogn jord- og hagebruksskule) og Ivar-Bjarne Undredal (Kompetansenavet). På eitt av møta var også Christian Rekkedal (Fylkesmannen i Sogn og Fjordane) med. I tillegg har vi intervjuet ei rekkje personar – takk til alle som på denne måten har bidratt!

Sogndal, 10.11.05

Kyrre Groven
prosjektleder

Innhald

Forord	3
Innhald.....	4
1. Innleiing	5
2. Problemstillingar	6
3. Regional utviklingsaktør	7
Utviklingsaktørrolla	7
Formidling og kunnskapsutvikling ved SJH	7
Internasjonale kontaktar og prosjekt	10
SJH og samarbeidspartane lokalt	11
Forventningane til SJH som utviklingsaktør frå fylkeskommunen si side.....	12
4. Gjennomgang av søknad om nytt Vg1 Naturbruk Natur- og kulturbasert verdiskaping .	18
Om søknaden.....	18
Samarbeid om vidaregåande opplæring i Årdal, Lærdal og Aurland	21
5. Drøfting / konklusjon	22
Problemstilling 1: Korleis kan SJH fungere som reiskap for fylkeskommunen i deira rolle som regional utviklingsaktør?	22
Problemstilling 2: Er det trong for etablering av eit vidaregåande opplæringstilbod innanfor natur- og kulturbasert verdiskaping?	27
Problemstilling 3: I kva grad møter det skisserte grunnkurstilbodet dei behova som eventuelt finst på dette feltet?.....	29
Problemstilling 4: Kan eit vidaregåande opplæringstilbod innanfor natur- og kulturbasert verdiskaping passast inn i fylkeskommunen sine mål og strategiar for opplæring?	30
Konklusjon	34
Referansar.....	36

1. Innleiing

Bakgrunn

Fylkesrådmannen har gitt Vestlandsforskning i oppdrag å vere bidragsytar til ei utgreiing om Sogn jord- og hagebruksskule (SJH) i samband med at han skal leggje fram ei sak om status og framtidsutsikter for SJH for Fylkestinget i desember 2005. Bakgrunnen for at saka kjem opp er særleg den usikre situasjonen rundt skulen sin status som landsline for økologisk landbruk, ei uvisse som har prega skulen gjennom mange år. I tillegg har SJH hatt store driftsproblem fordi dei statlege overføringane til landslinene ikkje har blitt indeksregulerte på fleire år. Sogn jord- og hagebruksskule og Sogn og Fjordane fylkeskommune som skuleeigar har hatt grunn til å tru at landslineordninga kunne bli lagt ned i samband med handsaminga av statsbudsjettet for 2006. I 2004 sette Fylkestinget såleis av ein buffer på i første omgang 5 mill. kr for å kunne gi eit forsvarleg tilbod til elevane som starta ved SJH hausten 2004 og for å sikre ei forsvarleg avvikling av skulen. I eit notat av 23.09.05 som fastset mandatet for utgreiinga står det:

Fylkesrådmannen meiner drift av landslinetilboda står ved eit vegskilje. Dette omfattar både framtidig statleg finansiering og plass i nye læreplanar gjennom reforma Kunnskapsløftet. I framlegget til nye læreplanar som følgje av reforma er økologisk landbruk førebels teke ut som eige programfag på Vg2 (no VKI) samt på Vg3 (no VKII). Grunnlaget for verksemda ved Sogn jord- og hagebruksskule er såleis truga på nytt, og no på ein meir grunnleggande måte.

Sogn jord- og hagebruksskule har søkt om å få opprette nytt fylkeskommunalt finansiert Vg1 Naturbruk – Natur- og kulturbasert verdiskaping (brev av 05.09.05 til Sogn og Fjordane fylkeskommune, opplæringsavdelinga). Dette dannar også ein del av bakgrunnen for utgreiinga. Søknaden skal handsamast av Fylkestinget i desember 2005 som ein del av saka om status og framtidsutsikter for Sogn jord- og hagebruksskule.

Mandatet

Mandatet for utgreiinga er fastsett i notat frå fylkesdirektøren for opplæring til fylkesrådmannen, dagsett 23.09.05. Det opprinnelege mandatet inneheld seks punkt. I brev av 07.10.05 frå Vestlandsforskning til fylkesrådmannen har vi avgrensa vårt tilbod til å gjelde to av desse punkta (nr. 3 første avsnitt og nr. 5) ut frå ei vurdering av kva delar av utgreiinga fylkeskommunen og skulen sjølv hadde best føresetnader for å utføre, og på kva punkt Vestlandsforskning kunne bidra konstruktivt.

Vi siterer frå mandatet for utgreiinga, og tar med dei to punkta som gjeld mandatet til Vestlandsforskning:

Den overordna målsetjinga med utgreiinga er å gi fylkestinget eit tilstrekkeleg grunnlag til å vedta ei framtidig organisering for drifta ved skulen.

Fylkestinget skal vidare, med bakgrunn i utgreiinga, ta stilling til kva for rolle skulen skal spele i høve fylkeskommunen si rolle som lokal og regional utviklingsaktør.

Fylkesrådmannen gir følgjande mandat for utgreiinga: (...)

1. Sogn jord- og hagebruksskule har søkt om å få opprette eit ordinært fylkeskommunalt tilbod (ikkje landslinjetilbod) innanfor Vg1 Naturbruk frå hausten 2006. Kurset har ei eiga definert innretning, og går under nemninga Natur- og kulturbasert verdiskaping. Søknaden om eit Vg1-

tilbod skal vurderast i fylkestingssaka, og såleis i utgreiinga, og ikkje i hovudutvalet si sak om det ordinære opplæringstilbodet for skuleåret 2006-07. (...)

5. Utgreiinga skal synleggjere korleis skulen kan vere ein reiskap for fylkeskommunen i høve å fylle rolla som lokal- og regional utviklingsaktør. Utgreiinga bør leggje vekt på å ta føre seg potensialet som ligg i å utvikle spisskompetanse innanfor t.d. såkalla småskalaproduksjon, der kombinasjonen tradisjonsmat, landskapsopplevingar samt bygde- og næringsutvikling kan vere sentrale element. Her vil det vere viktig å ta utgangspunkt i natur- og kulturgrunnlaget i regionen, og å sjå skulen si rolle i eit heilskapleg lokalsamfunnsutviklingsperspektiv.

På dette punktet er det særskilt viktig å vurdere nærare Sogn jord- og hagebruksskule si rolle som regional utviklingsaktør m.a. i samarbeid med Kompetansenav Vest. (...)

Andre føresetnader for arbeidet

Etter at mandatet for utgreiinga vart utforma har det kome nye og positive signal frå statleg hald når det gjeld vidareføring av landslineordninga. 07.10.05 la Bondevik II-regjeringa fram sitt framlegg til statsbudsjett for 2006, der midlar til drift av landslinene *ikkje* var foreslått stroke (i motsetning til tidlegare år). Vidare la Ap, SV og Sp fram si regjeringserklæring (Soria Moria-erklæringa) 13.10.05, der dei slo fast at ”Regjeringen vil sikre landslinjene stabil og langsiktig statlig finansiering”.

Sjølv om landslineordninga såleis ser ut til å vere sikra – i det minste nokre år framover – er det framleis uklart om økologisk landbruk vil ha ein plass innanfor den nye programstrukturen som Kunnskapsløftet vil føre med seg. Fleire aktørar har engasjert seg vis a vis Læreplannemnda, Faglig råd for naturbruk og Utdanningsdirektoratet med sikte på å sikre økologisk landbruk eit solid fotfeste i den nye strukturen. Utfallet i denne saka vil neppe vere klart før på nyåret 2006.

I tråd med mandatet, som slår fast at ”utgreiinga bør leggje vekt på å ta føre seg potensialet som ligg i å utvikle spisskompetanse innanfor t.d. såkalla småskalaproduksjon (...)”, vil vi peike på at dette arbeidet er lagt opp som ein *muligheitsstudie* for SJH.

2. Problemstillingar

Med bakgrunn i mandatet har vi formulert desse problemstillingane for utgreiingsarbeidet:

1. Korleis kan SJH fungere som reiskap for fylkeskommunen i deira rolle som regional utviklingsaktør?
2. Er det trong for etablering av eit vidaregåande opplæringstilbod innanfor natur- og kulturbasert verdiskaping?
3. I kva grad møter det skisserte grunnkurstilbodet dei behova som eventuelt finst på dette feltet?
4. Kan eit vidaregåande opplæringstilbod innanfor natur- og kulturbasert verdiskaping passast inn i fylkeskommunen sine mål og strategiar for opplæring?

3. Regional utviklingsaktør

Utviklingsaktørrolla

Fylkeskommunane si rolle som regionale utviklingsaktørar er mellom anna forankra i St.meld. nr. 19 (2001-2002) "Nye oppgaver for lokaldemokratiet – regionalt og lokalt nivå". Dei statlege forventningane om at fylkeskommunen skal styrke sin legitimitet som drivkraft i det regionale utviklingsarbeidet vert gjenspegla i mål og strategiar nedfelt i fylkesplanen ("Vegen vidare for Sogn og Fjordane"), som Fylkestinget vedtok i juni 2004.

Medan fylkeskommunen, forstått som sentraladministrasjonen og det politiske miljøet, møter forventningar frå staten om å opptre som ein regional utviklingsaktør, stiller fylkeskommunen på si side tilsvarende krav til det *vidaregåande skuleverket*.¹ Mandatet for denne utgreiinga er mellom anna å "synleggjere korleis skulen kan vere ein reiskap for fylkeskommunen i høve å fylle rolla som lokal og regional utviklingsaktør". Ettersom vi her står overfor to partar – fylkeskommunen og SJH – som begge skal innfri eksterne forventningar på utviklingsarenaen, er det grunn til å presisere korleis vi tolkar mandatet på dette punktet. Ser ein på SJH som representant for skuleeigaren (og ser bort frå at drifta for ein stor del vil vere statleg finansiert så lenge skulen har landsline), kan ein hevde at all utviklingsrelatert aktivitet ved skulen kan skrivast på fylkeskommunen sin konto, og såleis er eit bidrag til å fylle Utviklingsaktørrolla til fylkeskommunen. Ei slik forståing meiner vi i for liten grad stiller krav til fylkeskommunen som aktiv part. Ei anna tilnærming til korleis skulen kan vere ein reiskap for fylkeskommunen i denne samanhengen, er at fylkeskommunen innlemmar SJH i sine planar for regionalt utviklingsarbeid og legg ein strategi for korleis fagmiljøet ved skulen kan nyttast og vidareutviklast med tanke på å fremje næringsutvikling og verdiskaping i fylket. Med dette vil dei faglege prioriteringane som vert gjort ved SJH og den kompetansen som SJH kan tilby, bli ein av fleire faktorar som påverkar innhaldet i den regionale utviklingspolitikken til fylkeskommunen. Det er denne siste tilnærminga vi har lagt til grunn.

Formidling og kunnskapsutvikling ved SJH

Nedanfor tar vi for oss dei utviklingsorienterte aktivitetane som kjem i tillegg til primæraktiviteten vidaregåande opplæring. Vi vil først omtale den organisatoriske strukturen som ligg til grunn for mykje av formidlings- og kunnskapsutviklingsarbeidet ved SJH. Det gjeld Ressurssenteret og Kompetansenavet, to utviklingsorienterte organ som begge er lokalisert til SJH. Vidare ser vi på den faglege profilen på dette arbeidet, representert ved nokre av dei aktivitetane skulen er involvert i innanfor kunnskapsutvikling og formidling.

Organisering

Ressurssenteret ved SJH vart oppretta i 1995 etter at tre departement i 1994 utlyste midlar med det mål at kunnskapen ved vidaregåande skular skulle kome næringslivet til gode gjennom ekstern kursverksemd. Oppdragsundervisninga ved ressurssenteret skal balansere økonomisk. Ressurssenteret er ein integrert del av SJH og er samlokalisert med Kompetansenavet. Til saman har dei to einingane seks tilsette og i underkant av fire årsverk. Ressurssenteret arrangerer kurs, seminar og studieturar og driv omvisingar på skulen/skulegardsbruket. Kvart år er det 5-700 besøkande og kursdeltakarar på SJH.

¹ Jamfør omtale av fylkesplanen og handlingsprogram for vidaregåande utdanning på side 12.

SJH er vertsskap for *Kompetansenavet*, eitt av fem regionale nav i Kompetansenettverket for småskala matproduksjon, som vert finansiert av Innovasjon Norge. Oppgåva til Kompetansenavet er å skaffe hjelp og rettleiing til småskala matprodusentar i Hordaland og Sogn og Fjordane. I tillegg har navet eit landsdekkande ansvar når det gjeld tradisjonell foredling av mjølk med utgangspunkt i økologisk/upasteurisert produksjon. På dette feltet vert det, i tillegg til rådgjeving, drive forskings- og utviklingsarbeid.

Innovasjon Norge er i ferd med å avslutte ei evaluering av kompetansenettverket. Det ser ut til at satsinga vert vidareført og kanskje til og med styrka. Ordninga vert truleg meir fleksibel i høve til regionale tilpassingar enn ho har vore så langt.

Fagleg innhald

I presentasjonen av formidlings- og kunnskapsutviklingsaktivitetar nedanfor er ein del tidsavgrensa prosjekt omtalt til slutt, medan aktivitetar som er faste innslag i prosjektporteføljen til SJH/Ressurssenteret/Kompetansenavet er presentert først.

Etterutdanningskurs for bønder (EB-kurs)

Ein stor del av aktiviteten ved Ressurssenteret har vore knytt til etterutdanningskurs for bønder (delfinansiert gjennom Fondet for etterutdanning av bønder). Økologisk sauehald, stell av kulturlandskap med beitedyr, økoturisme, birøkt.

Samarbeidspartnarar: Organisasjonane i landbruket, FMLA.

Kurs i småskala matproduksjon

Ei rekkje ulike kurs i mjølkeforedling som utfyller kvarandre. Arrangert på oppdrag frå Kompetansenavet:

- Innføringskurs (4 dagar)
- Modulkurs (150 timar) med vekt på ysting av upasteurisert mjølk. Gir grunnlag for oppstarting av eige ysteri. 50-60 bønder har så langt deltatt på modulkurset
- Andre kurs i framstilling av rømme, smør, magerost, fastost, gamalost
- Ystekurs for vidarekommande
- Hospiteringskurs på SJH der deltakarane er med i produksjonen på skulen sitt ysteri v/ Ragnhild Norby (nytt tilbod)

Fleire av deltakarane på kursa i småskala matproduksjon har starta vellykka ysteribedrifter andre stader i landet. Samarbeidspartnarar: Innovasjon Norge v/Kompetansenavet, Norsk Bygdeturisme og Gardsmat, Norsk Gardsost.

Studieturar

Ressurssenteret arrangerer ei rekkje studieturar på oppdrag frå Kompetansenavet, finansiert av Innovasjon Norge:

- Årlege studieturar til Frankrike med tema ysting av upasteurisert mjølk. Det er vanleg at deltakarar på kurs i småskala matproduksjon (modulkurs) er med, men turen er også tilbod til andre produsentar. Samarbeidspartnar: Norsk Gardsost v/ Pascale Baudonnel
- Studieturar til Austerrike/Sveits med tema småskala kjøtforedling. Samarbeidspartnar: Økoringen Vest v/ Christian Zurbuchen
- Studieturar med tema foredling av frukt og bær i Norge. Samarbeidspartnar: Pilotprosjektet i Frukt og Bær v/ Marianne Bøthun.

Nettverk for lærarar i økologisk landbruk

Kurs og nettevverk for lærarar på andre landbruksskular om undervisning i økologisk landbruk.

Kurs for lærarstudentar

Ressursenteret tilbyr kvart år tredagars kurs for 2. års lærarstudentar frå Sogndal og Bergen.

Tema: Skulehage, garden som lærestad, uteskule, lokal mat og kulturlandskap.

Samarbeidspartnar: Høgskulen i Sogn og Fjordane, avdeling for lærarutdanning og Høgskolen i Bergen.

Forum for natur-/kulturbasert næringsliv i fjord- og fjellbygder

Samarbeidspartnarar: Norsk Bygdeturisme og Gardsmat, Økoringen Vest, OIKOS

Under følger omtale av *tidsavgrensa prosjekt* som kan vere med på å supplere bildet av formidlings- og kunnskapsutviklingsarbeidet ved SJH.

Levande skule

”Levande skule” var eit større prosjekt i perioden 1996-2000 under leiding av NLH (no UMB). Prosjektet hadde tre element:

- 10-vektttalskurs for lærarar som besto av i alt fire modular med skulehage og utearealet som læringsarena som tema. Etterkvart kom ein femte modul på 4 vt som tillegg, med tema ”garden som pedagogisk ressurs”
- Aurland barne- og ungdomsskule var pilotskule for å utvikle uteområdet
- Skulegardsbruket ved SJH vart peikt ut som ein av åtte eksempelgardar i prosjektet.

Prosjektet har blitt vidareført i form av samarbeid mellom ABU og RS/SJH, og er ein viktig del av ABU sin profil. Prosjektet fekk innverknad på læreplanmålet for grunnskulen (L97).

Samarbeidspartnarar: UMB, Hageselskapet, Aurland kommune v/ ABU.

Landbruket som lærestad

”Landbruket som lærestad” var tema for eit seminar arrangert av SJH (01.09.04). Dette fungerte som møtestad for skular, pedagogar og bønder. Resulterte i eit nettverk for landbruksskulane i Hordaland og Sogn og Fjordane. Har arbeidd med ”kortreist mat og kulturlandskap”.

Birøktarskulen – kurs i yrkesretta birøkt

Utvikling og gjennomføring av kurs i yrkesretta birøkt. Vil bli sett opp igjen når ein har nok deltakarar. Samarbeidspartnar: Norges Birøkterlag, Kompetanseutviklingsmidlar i landbruket (KIL).

Trygg mat frå småskala landbruksproduksjon

Prosjekt i regi av Veterinærinstituttet i Bergen. Dreier seg om mikrobiologisk forskning og rådgjeving knytt til småskala og økologisk produksjon. Prosjektet er meint å gi kunnskap og dokumentasjon til bruk både blant småskalaprodusentane og hos Mattilsynet.

Samarbeidspartnarar: Veterinærinstituttet i Bergen, Veterinærinstituttet i Oslo, Norsk Gardsost.

Bransjerettleiar småskala mjølkeproduksjon

Kom opp i samband med nytt hygieneregelverk. Krav frå Mattilsynet om eigen rettleiar som tar for seg grenseverdiar etc.

Samarbeidspartnarar: Norsk Gardsost, Innovasjon Norge, Mattilsynet.

Lærebokproduksjon

Tilsette ved SJH har skrive lærebøker i økologisk landbruk:

- Bø og Fritsvold (2000): *Økologisk plantekultur (1-2)*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Bjune, Ellingsen, Fritsvold, Gjerdåker og Solheim (1999): *Økonomi for økologisk landbruk*. Bergen: Fagbokforlaget.

Internasjonale kontaktar og prosjekt

Under følger ein oversikt over ein del av dei internasjonale kontaktane til SJH og Kompetansenavet. Kanskje med unntak av regional naturpark-samarbeidet med Frankrike, ser det for oss ut til at desse kontaktane så langt *ikkje* har resultert i eit varig og tett fagleg samarbeid med utanlandske kompetansmiljø. Lista syner likevel ein vilje til å orientere seg internasjonalt og at SJH vekker interesse utom landegrensene.

Kontakt med landbruksskule i Austerrike

SJH har kontakt med die Voralberger Absolventen Landwirtschaftlicher Fachschulen, ein landbruksskule i Hohenems i Austerrike. Skulen har fleire yrkesfaglege studieretningar, mellom anna fagretning landbruk/landskapspleie og landbruksretta husstellfag, med fokus på småskala foredling og gardsturisme. I 2004 var mange av dei tilsette ved SJH på besøk/kurs på skulen. SJH har hatt returbesøk av ein lærar frå skulen.

Interreg: Småskala mat og organisering av kompetanseformidling

Kompetansenavet er representert i arbeidsgruppa "Matprodukt frå fjellområda", som eit delprosjekt i interregprogrammet Euromountains. Samarbeidspartnarar: Sogn og Fjordane fylkeskommune mfl. (Euromountains har 14 partnarar fordelt på regionar i 6 land).

Regional naturpark – Utvikling av samarbeidsmodellar mellom lokalsamfunn og verneinteressene

Arbeid som tar sikte på oppretting av ein regional naturpark i Aurland etter modell frå franske naturparker. SJH sto sentralt i dette arbeidet på eit tidlegare stadium, og Ressurssenteret tar stadig del i prosessen, der Aurland Naturverkstad er ei drivande kraft. Aurland Naturverkstad har nyleg utarbeidd rapporten *Aurland natur- og kulturpark* på oppdrag frå Aurland kommune med finansiering frå Riksantikvaren. Samarbeidspartnarar: Aurland kommune, ANKA – samanslutning av småskala produsentar i Aurland, Aurland Naturverkstad, ALTARK samarbeidsorgan mellom regionalparker og verna område i Alpe-regionen.

Leonardoprosjekt: Økologisk produksjon og omsetning

SJH er partner i Leonardo da Vinci mobility project: "The promotion of producing, reprocessing and marketing of organical products". *Utena regional vocational training centre* i Litauen er leiande partnar i dette prosjektet. I mai 2006 får SJH besøk av ei gruppe lærarar og rådgjevarar for økologisk landbruk frå Litauen.

Økologisk landbrukssamarbeid med Arkhangelsk

SJH var saman med mange aktørar i det økologiske landbruksmiljøet i Norge invitert av stiftinga Økopomorka våren 2004 til å delta på ei kartleggingsreise til Arkhangelskregionen, Russland. Målsetjinga var å vurdere eventuell medverknad for å auke lokal matproduksjon, foredling og sjølvforsyning til regionen. SJH fekk deretter førespurnad om å halde kurs i lokal foredling, oppbygging av lokal og nasjonal økologisk landbruksutdanning og utvikle eit utvekslingsprogram for studentar/elear. Ein russisk landbrukslærar har hospitert ved SJH.

Kontakt med The Farm School, Massachusetts

To pedagogar frå The Farm School i Massachusetts – ein landbruksskule for økologisk landbruk – hospiterte på SJH i 10 dagar i 2004. Lektor Nat Mead ved SJH har halde foredrag for skuleleiinga i Boston og læreplanane ved SJH er nytta som utgangspunkt for vaksenopplæring på denne skulen.

SJH og samarbeidspartane lokalt

Under vil vi gi nokre eksempel på kva lokale samarbeidspartar til SJH seier om kva skulen betyr for dei og kva forventningar dei har til SJH. Dei stemmene vi skal låne øyre til her, representerer SJH sin næraste allierte Kompetansenavet, vertskommunen Aurland og ei viktig reiselivsbedrift lokalt, Fretheim Hotel. Først om kva SJH betyr for desse aktørane.

Ivar-Bjarne Undredal, dagleg leiar ved Kompetansenavet Vest, seier at fagmiljøet ved SJH var eit vilkår for at navet vart lokalisert til Sogn og Fjordane:

Heile grunnen til at det finst eit nav ved SJH i det heile er ikkje fordi det har blitt kjørt fram av krefter i fylket, men fordi SJH har vore nytenkjande og oppretta kurs. Derfor var det veldig naturleg å lokalisere senteret hit.

Trass i at Aurlandsmiljøet på denne måten ”sto fadder” for Kompetansenavet Vest, har ikkje den faglege dialogen mellom SJH og navet vore så sterk som ein kunne ønskt. Undredal seier at potensialet for kunnskapsutveksling dei to partane imellom ikkje har blitt utnytta fordi skulen har vore opptatt med å overleve frå år til år. Han svarer dette på spørsmål om kva fagmiljøet ved SJH har betydd for arbeidet til Kompetansenavet:

Alt for lite. Mest fordi skulen i desse åra ikkje har hatt ressursar til å tenkje på utvikling av kompetansen dei har. Dei har heile tida blitt distraherert til å tenkje på alle andre ting.

Claus Røynesdal, kommununalsjef i Aurland kommune, peikar på at SJH gjennom sine kompetansearbeidsplassar har betydd mykje for Aurland kommune i form av nye impulsar. Skulen har såleis tilført lokalsamfunnet ein ny dynamikk. Dette meiner han var særleg viktig før Lærdalstunnelen kom. Røynesdal er opptatt av at fagmiljøet ved SJH har vore ein føresetnad for etablering av andre kompetansmiljø, som Kompetansenavet og Aurland naturverkstad. Miljøet ved SJH og tenkinga der har etter Røynesdal si oppfatning vore avgjerande for at prosessen med verdsarvsøknaden kom i gang i 1994. Her sto Aurland naturverkstad sentralt.

SJH og Aurland kommune samarbeider på ei rekkje felt, som ”Levande skule”-prosjektet der det er tilrettelagt eit pedagogisk tilbod ved SJH for elevane på Aurland barne- og ungdomsskule (ABU), gardsbesøk for barnehagane i Aurland, felles opptak ved Sprien barnehage (privat barnehage på SJH), undervisningstilbod til ein specialelev ved SJH, samarbeid om tilrettelegging av undervisningsfasilitetar (Infohagen ved ABU og Lokalhistorisk senter/”Verdsarvhuset” mm). Aurland kommune har opp gjennom åra bidratt økonomisk både i form av lån og tilskot til bygningsmessige investeringar og utbetringar. Det største bidraget på om lag 2 mill. kroner kom i samband med bygging av ny driftsbygning på 1990-talet. Kommunen har òg bidratt økonomisk til ulike utviklingsprosjekt (Thyri, 2005).

Birgittha Sandström, som sidan 2002 har vore administrerande direktør ved Fretheim Hotel i Flåm, har gjort bruk av lokal mat og økologiske råvarer til ein viktig del av profileringa av hotellet. 2005-sesongen var første gongen Fretheim Hotel presenterte ein hovudmeny med

økologiske råvarer. I tillegg til ein à la carte-meny basert på lokale råvarer (ikkje nødvendigvis økologiske) har hotellet dermed ein økologisk à la carte-meny som så langt råd er hentar råvarene frå lokalmiljøet. Sandström fortel at leveransar frå SJH har vore avgjerande for å få dette konseptet på plass:

Hadde vi ikkje visst at vi kunne bruke SJH som lokal leverandør, kunne vi ikkje ha foretatt den omlegginga. Alt som vi kan få levert frå dei, det tar vi imot. I fjor var det snakk om at SJH ikkje kunne halde det gåande lenger. Det ville ha påverka oss – såpass mykje at vi tok det opp i RBL lokalt, som igjen tok opp saka på sentralt hald. Knut Almquist tok det direkte opp med departementet. Så viktig er SJH for oss.

Så langt om kva SJH har å seie for dei lokale samarbeidspartane. Kva forventningar har dei same aktørane til SJH? Eller sagt med andre ord: kva rolle meiner dei SJH bør spele i framtida?

Claus Røynesdal i Aurland kommune ønskjer ei enda sterkare samhandling mellom det pedagogiske miljøet ved SJH og ABU i framtida. Vidare er kommunalsjefen opptatt av å få på plass eit vidaregåande opplæringstilbod på Vg1-nivå ved SJH fordi dette kan opne for samarbeid om tilbod til spesialelevar som ikkje kan sendast ut av kommunen. Han meiner SJH her kan byggje på ein modell som i dag vert nytta ved Voss jordbruksskule, der ein mindre del av elevane får tilrettelagt undervisning. Landslina i økologisk landbruk vil ikkje fungere på denne måten fordi aldersskilnaden mellom landslineelevane og dei 16-åringane som treng eit tilrettelagt tilbod vert for stor. Røynesdal ser for seg at for nokre av desse vil SJH kunne fungere bra og føre dei gjennom ei turbulent ungdomstid. Samstundes kan det planlagte grunnkurset vere springbrett inn i arbeidsplassar i det lokale reiselivet for enkelte av desse elevane, t.d. som naturguidar.

Birgittha Sandström ved Fretheim Hotel er opptatt av å auke tilgangen på lokal arbeidskraft innanfor reiselivsnæringa. I høgsesongen er det over 60 tilsette ved hotellet og ein stor del av desse vert henta frå utlandet. Sandström arbeider med å profilere hotellet gjennom lokal identitet, jamfør satsinga på lokal mat, og i den samanhengen ønskjer ho tilsette som kjenner den lokale kulturen og naturen, og som kan formidle dette til gjestane. Derfor ønskjer ho planane om eit nytt undervisningstilbod ved SJH velkommen. På spørsmål om ho ser behovet for eit tilbod innanfor ”natur- og kulturbasert verdiskaping” ved SJH, svarer Sandström:

Ungdommar som alt veit at dei skal overta ein gard, viss dei får ei grunnleggande gründerutdanning, så har det mykje å seie. Ungdommen bør få inn mentaliteten ”kva vil eg skape?” i staden for ”kva skal eg bli, kor skal eg skaffe meg arbeid?”. Det trengs å tenkast nytt innanfor utdanning – det er viktig å ta inn reiseliv i den fasen her. Dette kan bli ei utdanning ikkje berre for dei som skal starte i landbruket – vi har eit behov i reiselivsnæringa for arbeidskraft og vi vil gjerne at det skal vere lokal arbeidskraft. Viss vi kan ha ei utdanning som går på reiseliv, så kan det styrke tilgangen på lokal arbeidskraft.

Forventningane til SJH som utviklingsaktør frå fylkeskommunen si side

Utviklingsaktør

Fylkeskommunen definerer rolla som utviklingsaktør kort omtalt slik:

Utviklingsaktøren tek initiativ med sikte på å møte utfordringar og behov, og set nye problemstillingar på dagsorden når det gjeld busetnad, næringsliv og arbeidsplassar for å skape attraktive og livskraftige

lokalsamfunn. Fylkesplanen er arenaen for dette, og den har ein solid posisjon som politisk arena og styringsdokument.²

I utforming og gjennomføring av fylkesplanen står den regionale partnerskapen sentralt. Her samarbeider organisasjonane i næringslivet, kommunar, fylkeskommunen, regional statsforvaltning, ulike kompetansemiljø og frivillige organisasjonar med fylkeskommunen i førarsetet.

I vår samanheng er det grunn til å framheve at i omtalen av rolla som utviklingsaktør utgjer dei vidaregåande skulane ein personalressurs i sine regionar, og fylkeskommunen *”fungerer som ein nødvendig kompetansebase for - og utviklar av - relevant kunnskap for samfunnsutvikling i fylket”*.

Sogn og Fjordane fylkeskommune har ikkje formulert særskilte ønske eller krav til SJH som utviklingsaktør ut over det som gjeld for alle dei 15 vidaregåande skulane i fylket. Forventningane fylkeskommunen har til dei vidaregåande skulane som lokale og regionale utviklingsaktørar har blitt manifestert gjennom ulike dokument og skriv, med *fylkesplanen* som det overordna dokumentet. Der står det på side 10:

Den vidaregåande opplæringa skal gi den enkelte elev, lærling og vaksne eit godt og heilskapleg læringsutbytte. Opplæring i skule og opplæring i bedrift skal til saman utgjere heilskapen vidaregåande opplæring og *den vidaregåande opplæringa skal vere ei drivkraft i lokal og regional samfunnsutvikling*. Eit nært samarbeid med næringslivet for å sikre læreplassar for ungdom som vel yrkesfag vert viktig. Den vidaregåande opplæringa skal vere open mot omverda for å styrke samhandlinga med lokalsamfunnet og for å fremje arbeidslivet og samfunnet sine behov for utdanning. Vidare må ein *bidra til nyskaping og nyetablering gjennom å styrke entreprenørskapshaldninga og kreativiteten hjå unge og vaksne*. (Våre uthevingar)

Utviklingsrolla sett frå opplæringssektoren

Hovudutval for opplæring nedsette i november 2001 eit strategiutval som skulle utarbeide framlegg til framtidige strategiar for vidaregåande opplæring i Sogn og Fjordane. I desember 2002 la strategiutvalet fram instillinga si, der dei foreslåtte måla og strategiane var organisert under to hovudtema: *innhald og kvalitet* i opplæringa og den vidaregåande opplæringa si *samfunnsrolle*. Vidare vart det meisla ut fire punkt som den vidaregåande opplæringa i Sogn og Fjordane skal fokusere særleg på. Eitt av desse punkta er å *”synleggjere vidaregåande opplæring som eit viktig regionalpolitisk verkemiddel i høve kompetanseheving, næringsutvikling og eit godt liv”* (vår utheving).

Fylkestinget slutta seg til mål- og strategiformuleringane frå strategiutvalet i juni 2003. Samstundes vart det gjort vedtak om å utarbeide eit handlingsprogram for vidaregåande opplæring for perioden 2004-2007 med sikte på å konkretisere måla og strategiane gjennom tiltak og prosessar. Handlingsprogrammet, som vart handsama i Fylkestinget i mars 2004 og justert i Hovudutval for opplæring eitt år seinare, inneheld tidfesting, prioritering og kostnadsrekning av dei ulike tiltaka og prosessane. Desse er samla under åtte hovudstrategiar:

1. Trivsel og tryggleik – det heile mennesket
2. Elev- og lærlingmedverknad
3. Individuelt tilpassa opplæring
4. Vidaregåande opplæring som ressurs-/studiesenter
5. Eit desentralisert opplæringstilbod
6. Internasjonalisering
7. Kompetanseutvikling

² For meir utførleg omtale sjå, <http://www.sf-f.kommune.no/sff>

8. Utviklings- og fornyingsarbeid

Sjølv om ein kan hevde at alle strategiane til ein viss grad kan knytast til den vidaregåande opplæringa si samfunnsrolle (kanskje særleg hovudstrategiane 4-8), vil vi her nøye oss med å sjå nærare på hovudstrategi 4, som gjennom si utforming i handlingsprogrammet har særleg relevans i så måte.³

Under hovudstrategi 4 *Vidaregåande opplæring som ressurs-/studiesenter* er det framheva at ein skal gjere lokalt arbeidsliv og lokalsamfunnet til ein naturleg del av læringsmiljøet i vidaregåande opplæring. Handlingsprogrammet peikar på at den einskilde eleven gjennom entreprenørskap som verkemiddel kan bli ein aktiv deltakar i nærmiljøet, lokalsamfunnet og samfunnet. Entreprenørskapskonseptet inneber m.a. opplæring i evna til å "sjå ressursar og moglegheiter lokalt og til nyskaping både i arbeids- og samfunnsliv". Vidare vert det vist til bruken av partnerskapsavtalar på ulike nivå som reiskap m.a. for å sikre at eit samla opplæringstilbod skal vere tilpassa den einskilde eleven sine behov og interesser og næringslivet sin trong for kompetanse. I handlingsprogrammet står dette om den ønskje situasjonen i 2007 når det gjeld vidaregåande opplæring som ressurs-/studiesenter:

- Vidaregåande opplæring er ei drivkraft i samhandling med lokalsamfunnet og arbeidslivet i området
- Opplæring i skule og opplæring i bedrift utgjer heilskapen i vidaregåande opplæring og det lokale arbeidslivet og lokalsamfunnet er ein naturleg del av læringsmiljøet
- Det er naturleg og ønskjeleg å arbeide gjennom nettverk og partnerskap, lokalt og regionalt
- Entreprenørskapskompetansen hjå elevar, lærlingar og vaksne blir utvikla og er høgt prioritert gjennom opplæringa der det lokale arbeidslivet er ein naturleg del av læringsmiljøet.

Det ser ut til at det vidaregåande skuleverket sitt engasjement i fylkeskommunal planlegging dei seinare åra langt på veg har vore avgrensa til utforminga av handlingsprogrammet for vidaregåande opplæring, medan skuleverket i liten grad har blitt reflektert gjennom fylkesplanarbeidet.

Opplæringsavdelinga opplyser at det er semje om at den vidaregåande skulen skal vere ein aktør som ein ikkje kjem utom i utviklingssamanheng. Skulen skal tilby lokalt næringsliv og hjørnesteinsbedrifter kurs, etterutdanning mv. I tråd med dette har Opplæringsavdelinga arbeidd med å styrke dei vidaregåande skulane i rolla som regionale utviklingsaktørar, og opplever at rektorane på dei vidaregåande skulane i fylket i større grad enn før er aktivt på søk etter måtar å fylle ei slik rolle.

Frå Opplæringsavdelinga vert det understreka at dei vidaregåande skulane ikkje berre er tiltenkt ei rolle som regional utviklingsaktør knytt til sekundæraktivitetar som bibliotektenester, etter- og vidareutdanning mv., men at denne rolla også femner om kjerneaktiviteten. Her vert det vist til arbeidet som vert gjort for styrking av læremiljø og trivsel, m.a. med tilsetning av miljøkoordinator ved 13 av dei vidaregåande skulane⁴, og at skulane prøver å sjå lokalmiljøet i eit muligheitsperspektiv. Sogn og Fjordane kan vise til større satsing på ungdomsbedrifter og lokalt entreprenørskap enn Hordaland (målt i absolutte tal). Ordninga med arbeidslivskontakt i omstillingskommunane Flora, Høyanger og Årdal vert no evaluert etter eitt år, og vert truleg trappa opp.

³ I kap. 5 har vi ein gjennomgang av alle dei åtte hovudstrategiane under drøftinga av problemstilling 4.

⁴ I mars 2005 var det tilsett miljøkoordinator i minst 30 prosent stilling ved 13 av dei vidaregåande skulane i fylket (ikkje ved Sogn jord- og hagebruksskule og Førde tekniske fagskule).

Rektor Olav Arnar Bø ved SJH legg vekt på at skulen tar oppgåva som regional utviklingsaktør svært alvorleg og at dei heile tida har prøvd å ta inn over seg fylkeskommunale planar for å fungere som ein reiskap for fylkeskommunen. Bø held fram:

Ein del av det som står i fylkesplanen er som klypt ut av det som vi har drive med: ”Småskala, innovasjon, lokal foredling, entreprenørskap i bygdene...” Vi har vore ein regional utviklingsaktør på desse feltene lenge før det vart eit moteord i fylkeskommunen. I 1995 oppretta vi Ressursenteret for å ta oss av dette og i 2002 fekk vi Kompetansenavet på grunn av denne innsatsen.

Per Jørgen Loen, rektor ved Luster vidaregåande skule og talsmann for rektorkollegiet i indre Sogn, seier om dei vidaregåande skulane si rolle som regional utviklingsaktør at det er eit hovudproblem at skulane ikkje vert tilført tidsressursar i samsvar med forventningane og nye oppgåver. Dette meiner han slår ekstra hardt ut for dei mindre skulane.

Frå Opplæringsavdelinga si side vert det også peikt på at dei vidaregåande skulane får for små ressursar til å drive utviklingsarbeid. Når ein ikkje har klart å sette av meir enn 0,5 mill. kr til dette formålet for heile fylket under eitt, heng det m.a. saman med dei fordelingsnøkklane som styrer fordeling av driftsmidlane til dei vidaregåande skulane.

Kompetansen ved SJH i høve til fylkesplanen

Satsingsområda i fylkesplanen er ”verdiskaping”, og då i industri, småskala næringar og lokalsamfunn, sjøretta aktivitet og tenesteyting. Her kan SJH vere relevant i høve til verdiskaping i småskala næringar og lokalsamfunn og tenesteyting (reiseliv). Vidare satsar fylkesplanen på temaet ”bu og leve” gjennom arbeid med folkehelse, ungdom og folkestyre og medverknad. SJH – som dei andre vidaregåande skulene – høyrer naturleg inn under satsinga på ungdom.

I sluttrapporten frå ei arbeidsgruppe for ”Småskala næringar, lokalsamfunn og bruk/vern” nedsett i samband med rulleringa av fylkesplanen vart det mellom anna gitt eit samla oversyn over gjeldande fylkeskommunale utviklingsmål med relevans for det temaet arbeidsgruppa arbeidde med⁵.

Det overordna målet med den nye fylkesplanen er å oppretthalde folketal og busetnadsmønster. Ein legg vekt på verdiskaping gjennom å ta heile fylket i bruk ved å nytte kultur- og naturgrunnlaget på ein aktiv og berekraftig måte, og å betre bu- og levevilkåra ved å skape eit rikt og meiningsfylt liv der god helse, kultur og tilgjenge for alle i trygge og opne miljø er avgjerande verdiar. Fylkesplanen har ført opp sju satsingsområde⁶. I kvart satsingsområde er det lista opp mange ”vi vil” punkt, nærmast som ei uprioritert ynskeliste, og innanfor satsingsområdet ”småskala næringar og lokalsamfunn” er det ti slike punkt:

1. Fremje entreprenørskap hjå enkeltpersonar, bedrifter, utviklingslag og lokalsamfunn
2. Utvikle bygdenæringane, særleg innan tenesteproduksjonar
3. Støtte prosjekt som bygger på lokal kunnskap, natur, kultur og identitet
4. Arbeide for at regelverk og andre rammevilkår vert lagt til rette for småskala verdiskaping
5. Støtte friviljuge lag og organisasjonar som arbeider for bygda og tettstaden som ein god plass å bu
6. Utvikle lokalt tilpassa offentlege tenester

⁵ Sjå rapport [http://www.sf-f.kommune.no/sff/resources.nsf/0/fbcce462f8b0b00cc125703e00396691/\\$file/rapport_smaaskalagruppe.doc](http://www.sf-f.kommune.no/sff/resources.nsf/0/fbcce462f8b0b00cc125703e00396691/$file/rapport_smaaskalagruppe.doc)

⁶ (1) Folkehelse og livsutfalding, (2) Folkestyre og medverknad. Offentleg verksemd; (3) Havbruk og fiske; (4) Industri; (5) Nye næringar / tenester; (6) Småskala næringar og lokalsamfunn. Bruk og vern; og (7) Ungdom.

7. Stimulere til samarbeid om småskala produksjon, merkevarebygging, sal og distribusjon for å utnytte marknadspotensialet
8. Satse på regionsentra
9. Bygge livskraftig landbruk i levande bygder.
10. Vidareutvikle eit livskraftig landbruk og utvikle ein fjellregionpolitikk.

Den samla kompetansen som finst ved SJH er relevant i høve til fleire av desse punkta, og særleg punkt 1, 3, 4, 7, 9 og 10.

I fylkesplanen er det også gitt ein brei omtale av temaet bruk og vern der overskrifta er balansert utvikling mellom bruk og vern, og med ei utmeisling av fem kjernepunkt i ein slik strategi:

1. Å prøve ut kontraktvern, der lokalsamfunn som vert sterkt berørte av vernevedtak, får tilgang til særskilde stimuleringstiltak, men òg har høve til å avslutte vernekontrakta etter ei viss tid
2. Å stimulere lokalt mobiliseringsarbeid der målet er å utvikle ny næringsaktivitet basert på dei naturkvalitetane som ligg til grunn for vernet
3. Å bidra aktivt med ressursar og fagleg rettleiing for å få fram dei beste døma på naturbruk
4. Å utvikle gode internasjonale nettverk til verneområde og lokalsamfunn som har relevante erfaringar for vårt fylke
5. Å arbeide for at staten set av meir ressursar til forvaltning og formidling av naturkvalitetane i nasjonalparker og verneområde.

Også her framstår kompetansen ved SJH som relevant. Eit konkret døme på at fagmiljøet på og rundt SJH allereie har tatt på seg ei utviklingsrolle i høve til bruk og vern-spørsmålet er initiativet for å få oppretta ein *natur- og kulturpark* i Aurland⁷. Ideen er henta frå Frankrike der det er eit etablert statleg system med regionale naturparker, og tanken bak er å lage eit system for næringsutvikling knytt til eksisterande verneområde – men der næringsutviklinga vert forsøkt lagt *rundt* verneområda for på den måten å redusere konfliktane mellom bruk og vern. Det er vidare føresett at det her er tale om småskala næringsutvikling basert på lokale tradisjonar innanfor handverk og landbruk.

Arbeidsgruppa for småskala næringer, lokalsamfunn og bruk/vern viser til at det er gjort framlegg om nokre *felles satsingar* mellom alle dei sju satsingsområda. Tre av desse satsingane er relevante i høve til spørsmålet om SJH si rolle som regional utviklingsaktør, nærare bestemt internasjonalt arbeid, kompetanse og entreprenørskap.⁸ SJH har internasjonale kontaktar, m.a. gjennom Leonardoprosjektet og arbeidet med regional naturpark. Vidare er SJH ein viktig kompetanseinstitusjon gjennom sin nasjonale kompetanse innanfor økologisk landbruk og småskala landbruksbasert næringsutvikling. SJH har også lagt stor vekt på å utvikle entreprenørskap hos elevane.

Arbeidsgruppa lanserer ei rad konkrete tiltak gruppert innanfor tre overskrifter: (1) Småskala næringer, (2) utvikling av lokalsamfunn og (3) bruk og vern. Under har vi gjort eit utval av desse ut frå ei vurdering av tiltak der SJH kan ha ei viktig rolle å spele. Vår vurdering er at SJH er ein relevant samarbeidspartnar for 10 av i alt 19 foreslåtte tiltak.

⁷ Sjå utgreiing om Aurland natur- og kulturpark: <http://www.fjordarv.no/anika/filer/621.pdf>

⁸ Den fjerde satsinga er informasjonsteknologi.

Tabell 1 Tiltak som er foreslått av arbeidsgruppa for småskala næringer, lokalsamfunn og bruk/vern under fylkesplanen, der SJH kan vere ein relevant samarbeidspartnar

Hovudtema	Undertema	Tiltak
Bruk og vern	Skaffe kunnskap om lokale ressursar	Ulike former for mobilisering og opplæring
	Lage lokal naturbruksprofil	Stadanalysar og lokal planlegging
	Utvikle naturbruksbedrifter	Etablering og utvikling av bedrifter
	Kunnskap og internasjonal kontakt	Rullerande naturbruksprosjekt
	Nye verneformer (regionale naturparker, kontraktsvern) som supplement til eksisterande verneformer	Pilotprosjekt, påverke sentrale styresmakter
Utvikling av lokalsamfunn	Generell bygdemobilisering	Vidare rulling av BU-programmet
	Internasjonal kontakt	Utvexlingsprogram, venskapskommune, venskapsbygd
Småskala næringer	Forpliktande forretningssamarbeid	Kunnskap, informasjon om ulike modellar, erfaringsutveksling
	Nettverk	Støtte oppbygging av nettverk og forum som fremjar utvikling
	Regelverk for lokal foredling og produksjon	Påverknad av sentrale styresmakter + regionale tilsyn

Arbeidsgruppa for *tenesteyting og nye næringer* i fylkesplanen har sett fokus på reiseliv som byggjer på naturen og kulturarven i fylket. Gruppa vil:

- Legge til rette for ei vidareutvikling av reiselivsnæringa i fylket basert på natur- og kulturgrunnlaget vårt
- Følgje opp det gode omdømmet som fjordane har som attraktivt reisemål på ein offensiv måte
- Nytte våre unike naturverdiar til å skape aktivitet og arbeidsplassar
- Satse aktivt på kombinasjonar innan matproduksjon, kultur, natur, oppleving og reiseliv
- Utvikle kunnskap som støttar målet om naturbasert reiseliv i og omkring verneområda våre
- Utvikle kystkultur / kystnatur som reiselivsprodukt

Dette vil ein oppnå m.a. gjennom destinasjons-, kompetanse- og aktivitetsutvikling.

Vi ser her at det er fleire tangeringspunkt mellom arbeidsgruppe for småskala næringer og gruppe for tenesteyting og nye næringer, der SJH spelar og kan spele ei utviklingsrolle i tida som kjem. Slik sett er det samsvar mellom innhaldet i fylkesplanen og skulen sin faglege fokus trass i at den organisatoriske koordineringa verkar svak.

Som ei oppsummering vil vi peike på desse punkta:

- Fylkeskommunen set høge mål for den utviklingsaktørrolla ein ønskjer dei vidaregåande skulane skal spele. Målsettingane som er nedfelt i handlingsprogram for vidaregåande opplæring rommar visjonar om eit vidaregåande skuleverk som i langt større grad enn tidlegare spelar ei aktiv og viktig samfunnsrolle.
- I forkant – og såleis uavhengig – av det fylkeskommunale fokuset på dei vidaregåande skulane som lokale og regionale utviklingsaktørar, har Sogn jord- og hagebruksskule vist evne til å handle som utviklingsaktør gjennom systematisk formidlings- og kunnskapsutviklingsarbeid.

- Det er dårlege økonomiske rammevilkår for nyskaping og utstrekt samfunnskontakt ved dei vidaregåande skulane.
- Det vidaregåande skuleverket har i liten grad blitt reflektert gjennom fylkesplanarbeidet. Likevel er det samsvar mellom SJH sin faglege profil og satsingsområda ”Småskala næringar og lokalsamfunnsutvikling. Bruk og vern” og ”Tenesteyting og nye næringar”. På desse områda spelar SJH ei utviklingsrolle som kan styrkast i tida som kjem.

4. Gjennomgang av søknad om nytt Vg1 Naturbruk Natur- og kulturbasert verdiskaping

Om søknaden

Søknaden om å opprette nytt Vg1 Naturbruk Natur- og kulturbasert verdiskaping (NKV) er frå SJH si side sett inn i ein samanheng der ein ser at det eksisterer eit kunnskapsbehov for at regionen skal kunne utnytte næringspotensialet som ligg i kombinasjonen fjordlandskap, småskala landbruk og reiseliv. Dette potensialet ser i dag ut til å vere større enn nokon gong i og med at Nærøyfjorden og Geiranger i juli 2005 fekk status som objekt på UNESCO si verdsarvliste. Under avsnittet ”Målsetjing” relaterer SJH søknaden direkte til fylkesplanen:

Målsetjinga med etablering av dette tilbodet er å byggje naudsynt kompetanse for å skape nye verksemder og styrke eksisterande verksemder direkte eller indirekte knytt til satsingsområde verdiskaping i fylkesplanen.

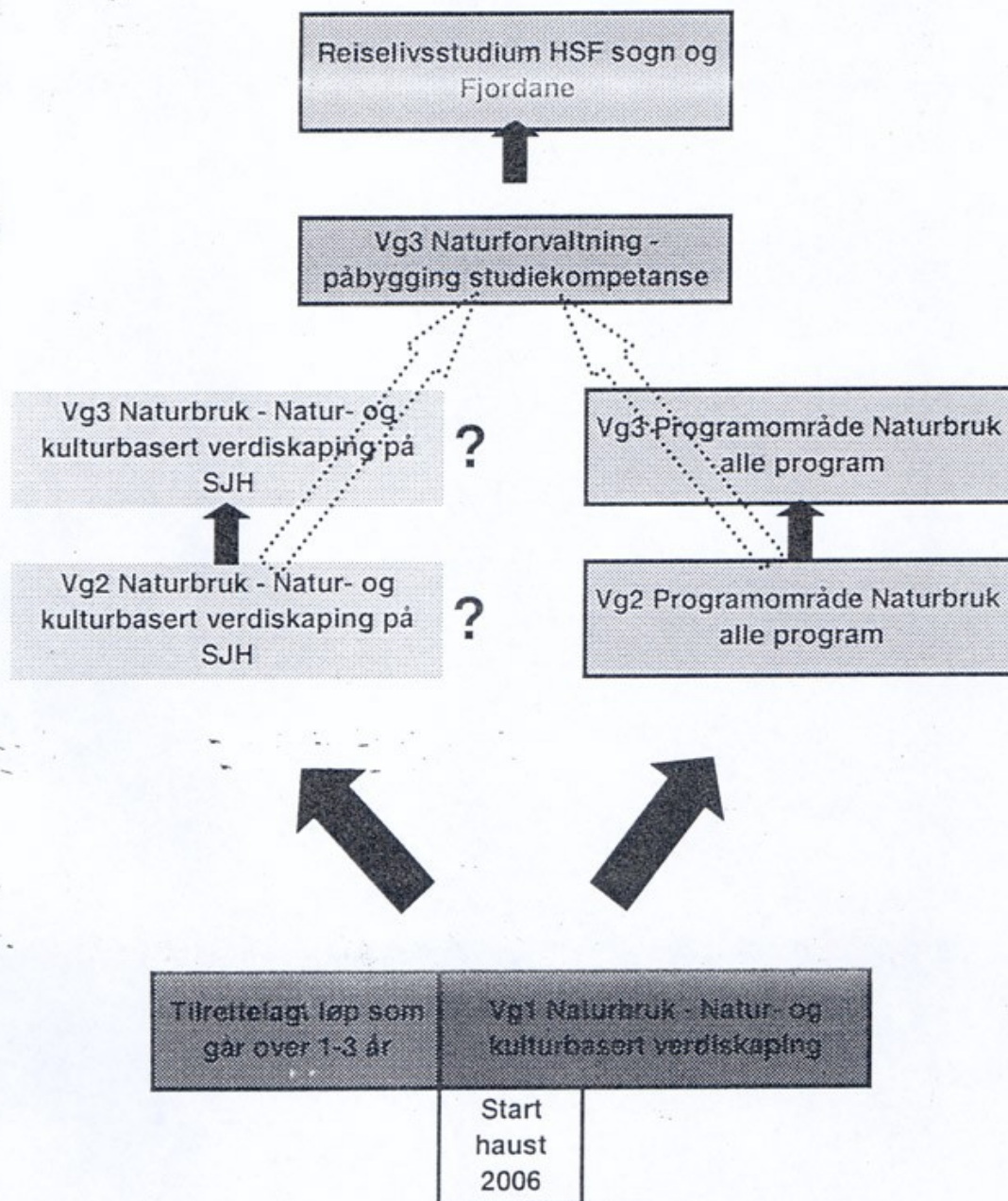
Søknaden er forankra i utviklingsplanen til Sogn jord- og hagebruksskule, som vart vedtatt 30.01.04. Her står det under kap.6 *Konkrete mål for skulen si framtid* ført opp som det andre av seks punkt om kurstilbodet: ”Nytt grunnkurs med spesiell vektlegging (reiseliv, naturbruk)”.

SJH ønskjer å starte opp Vg1 Naturbruk NKV hausten 2006. På noko lenger sikt ser ein for seg å byggje ut tilbodet til å gjelde eit treårig opplæringstilbod. Dette er nedfelt både i utviklingsplanen og i søknaden. I tillegg til målet i utviklingsplanen om nytt grunnkurs har skulen sett seg som mål å etablere ”nytt utdanningstilbod VK1 og VK2 innan studieretning naturbruk – med vekt på økoturisme, lokal foredling, grøn omsorg”. I søknaden er dette uttrykt slik i avsnittet om målsetjing:

Dersom responsen vert god er det særskilt aktuelt å utvikle Vg2/Vg3 med tilsvarande vektlegging. Sjå elles *Vedlegg 2* med skisse av ulike utdanningsløp.

Vedlegget (figur 1) som det her vert vist til skisserer to alternative opplæringsløp for elevar som har fullført Vg1 ved SJH, som begge fører fram til Vg3 Natuforvaltning påbygging studiekompetanse og evt. reiselivsstudium ved Høgskulen i Sogn og Fjordane. Det eine løpet går via Vg2 Programområde Naturbruk – alle program (dvs. ein annan landbruksskule enn SJH), det andre via eit framtidig Vg2 Naturbruk – Natur- og kulturbasert verdiskaping på SJH. Begge løpa kan òg tenkast avslutta med eit Vg3 som ikkje gir studiekompetanse, anten

Moglege utdanningsløp for dei som går på det omsøkte Vg1 Naturbruk - Natur- og kulturbasert verdiskaping på SJH

Figur 1: Vedlegg 2 til søknaden frå SJH om nytt Vg1 Naturbruk NKV.

på SJH eller ein annan landbruksskule.⁹ Skissa i figur 1 inneber at ein kan sjå på søknaden om grunnkurs naturbruk som del av ein visjon om eit framtidig utdanningsløp som startar med Vg1 og kan førast fram til høgskuleutdanning (bachelor- eller evt. mastergrad i reiseliv). Vi kjem seinare tilbake til føresetnadene for ei eventuell samordning med høgskuleutdanning ved HSF.

Søknaden peikar på dei særleine føresetnadene SJH har for å etablere det omtalte opplæringstilbodet. Desse føresetnadene er knytt til:

- To nasjonale spyspissfunksjonar: Landsline i økologisk landbruk og Kompetansenavet for småskala matproduksjon
- Omfattande prosjektaktivitet og kursverksemd innanfor småskala foredling bygd på økologiske prinsipp, stell av kulturlandskap, økoturisme og bruk av garden som lærestad for skule-, helse- og sosialetat
- Eit svært allsidig skulegardsbruk

Vidare vert det vist til at Aurland representerer ein unik undervisningsarena gjennom:

- Stor forekomst av økologiske gardsbruk
- Levande stølsdrift
- Bønder som driv småskala matforedling, organisert gjennom Aurland Natur- og Kulturarv (ANKA)
- Ei sterkt utvikla reiselivsnæring (1/6 av alle utanlandske turistar i Norge vitjar Flåm /Aurland)
- Eit mangfaldig kultur- og naturlandskap.

Søkjaren kjenner ikkje til at det finst eit liknande kurstilbod på vidaregåande nivå, og hevdar at opprettinga av Vg1 Naturbruk NKV er eit tiltak av *nasjonal* interesse.

Dei nye læreplanane som den vidaregåande skulen skal ta i bruk frå hausten 2006 gir større fridom til utforming av undervisningstilbodet enn tidlegare. Læreplanframlegg for yrkesfaglege utdanningsprogram legg stor vekt på lokal/regional relevans. Den auka fridomen til lokal tilpassing gjeld både ”felles programfag” (50% av Vg1) og i enda større grad ”prosjekt til fordjuping” (20%).

Gjennom deltaking på ulike turar og aktivitetar skal elevane få ekte natur- og kulturopplevingar. På den måten er det meininga at dei skal få regionen sine natur- og kulturverdiar ”under huden”, og samstundes få oppleve korleis ei historie eller ein aktivitet kan bli formidla på profesjonelt vis. Målet er at elevane sjølve skal bli i stand til å presentere eit produkt / ein aktivitet for ei aktuell gruppe.

Det vert lagt opp til om lag like mengder praksis- og teoriundervisning på Vg1 Naturbruk NKV. Praksisundervisninga er tenkt lagt til skulegardsbruket, øvingsrom på skulen og til lokalitetar i nærmiljøet. I tillegg vert det periodevis utplassering av elevar i næringslivsverksemdar i regionen. Desse vil ein plukke ut i samarbeid med organisasjonane Reiselivsbedriftenes landsforbund, Norsk Gardsost og Norsk Gardsmat og Bygdeturisme. Søknaden inneheld ei tentativ liste på 11 aktuelle praksisverksemdar.

Alt med dagens aktivitetsnivå er bygningsmassen ved SJH for liten. For å kunne huse ein Vg1-klasse i tillegg til dei to landslineklassane er skulen derfor avhengig av å låne

⁹ Det er uklart om alle treårige vidaregåande løp, også yrkesfaglege utdanningsprogram, i framtida skal gi studiekompetanse. I regjeringserklæringa til Ap, SV og Sp står det (s.47) at ”Regjeringen vil at alle elevar som har gjennomført 13 års skolegang skal oppnå generell studiekompetanse”.

undervisningslokale i påvente av ei utbygging på SJH. Slike lokale vil Aurland kommune stille til disposisjon ved Lokalhistorisk senter (som kommunen har planar om å gjere om til ”Verdsarvhus”) og Infohagen i Kunnskapstunet ved Aurland barne- og ungdomsskule. Det er ikkje føresett kostnader ut over normal for yrkesfaglege kurs.

Den siste delen av søknaden tar utgangspunkt i eit initiativ for samarbeid mellom kommunane Årdal, Lærdal og Aurland om vidaregåande opplæring. Dette gjer vi greie for i neste avsnitt.

Samarbeid om vidaregåande opplæring i Årdal, Lærdal og Aurland

Søknaden om oppretting av Vg1 naturbruk ved SJH har tatt opp i seg element frå utgreiinga ”Ny vidaregåande skule for Årdal, Lærdal og Aurland” (Hustad 2005). Dette er ei utgreiing som er laga på oppdrag frå Årdal Utvikling, opphavleg med utgangspunkt i trongen for å tilpasse det vidaregåande skuletilbodet i Årdal i samband med det omstillingsarbeidet kommunen er inne i. Perspektivet vart seinare utvida til å femne om tre av kommunane i ÅLAV-samarbeidet. Hustad skisserer ein modell for samordning av det vidaregåande skuletilbodet i Årdal, Lærdal og Aurland der ein tar utgangspunkt i viktige kjenneteikn ved næringsstrukturen i dei tre kommunane. I ei skissert arbeidsdeling mellom dei tre kommunane er Aurland tiltenkt eit hovudansvar for vidaregåande opplæring innanfor ”miljøretta jord- og hagebruk” og ”entreprenørskap innan reiselivet”.

Både i tittelen og i rapporten elles talar Hustad om ein ”ny vidaregåande skule” i dei tre kommunane. På direkte spørsmål avkrefar han at det foreligg planar om å opprette ein ny skule / slå saman eksisterande skular, men understrekar at ein må vere villig til å tenkje alternativt i organisering av undervisning. Initiativet går ut på å utnytte faglege ressursar på tvers av skulane. Eit hovudpoeng her har vore å legge til rette for samordning av det vidaregåande opplæringstilbodet i nabokommunane med sikte på at elevane på sørsida av Sognefjorden i større grad enn i dag skal få bu heime medan dei går på vidaregåande skule. Modellen byggjer på utstrekt bruk av digitale verkty, særleg i samband med dei 30 prosent av Vg1 som er felles for alle yrkesfaglege utdanningsprogram. Vidare kan ein sjå for seg felles presentasjon av opplæringstilbodet på utdanningsmesser og elles.

Kommunestyra i Årdal, Lærdal og Aurland har stilt seg bak prosessen. Frå Opplæringsavdelinga har det blitt peikt på at dei vidaregåande skulane i heile indre Sogn er pålagt å samarbeide, slik at ei samordning også må femne om skulane i Luster og Sogndal. Også kommunestyrevedtaket i Lærdal reflekterer eit slikt syn. Hustad peikar på at det er lagt opp til å trekkje resten av sogneregionen med i samarbeidet i andre fase av prosjektet.

5. Drøfting / konklusjon

Problemstilling 1: Korleis kan SJH fungere som reiskap for fylkeskommunen i deira rolle som regional utviklingsaktør?

Spørsmålet som vert reist her er tosidig: Det dreier seg både om kva SJH kan bidra med overfor fylkeskommunen som utviklingsaktør og om kva grep fylkeskommunen kan ta for at SJH skal fungere som denne reiskapen. Før vi drøftar desse to dimensjonane vil vi seie noko om utgangspunktet begge partane har for denne gjensidige relasjonen.

Utgangspunkt

Sogn og Fjordane er eit fylke under press og utviklinga kan gi grunn til bekymring på fleire område:

- Negativ folketalsutvikling og fråflytting frå utkantane
- Landbruksnæringa er på vikande front, ei utvikling som kan kome til å aksellerere med ein reforhandla WTO-avtale
- Hjørnesteinsbedrifter vert lagt ned i einsidige industrikommunar.

I denne situasjonen møter fylkeskommunen krav om å oppfylle si rolle som regional utviklingsaktør. I St.meld. nr. 19 (2001-2002) "Nye oppgaver for lokaldemokratiet – regionalt og lokalt nivå" vart det slått fast om det fylkeskommunale nivået generelt at "fylkeskommunens legitimitet som regional utviklingsaktør har vært sviktende de siste årene". For å bøte på dette fekk fylkeskommunen større fridom til å foreta eigne strategiske vurderingar og til å tilpasse verkemiddelbruken i tråd med eigne prioriteringar. Vidare er framtida til fylkeskommunen under debatt og i løpet av relativt få år kan det regionale forvaltningsnivået hamne i støypeskeia. Desse prosessane gjer at Sogn og Fjordane fylkeskommune har eit legitimeringsbehov og må søke alliansar for å kome på offensiven som regional utviklingsaktør. Det er i dette perspektivet vi må vurdere fylkeskommunen si rolle i høve kunnskaps- og entreprenørmiljøet på og rundt Sogn jord- og hagebruksskule.

I 25 år har Sogn jord- og hagebruksskule (SJH) kjempa med ryggen mot veggen for å overleve, noko mange vil hevde at dei har klart mot alle odds. Fylkesrådmannen reiste framlegg om å leggje ned SJH første gongen i 1981 utan å få gjennomslag for dette i Fylkestinget (Groven 1992). Det same skjedde i 1983 og 1987. Ei gradvis omlegging av drifta ved SJH frå konvensjonelt til økologisk landbruk frå tidleg på 1980-talet viste seg å bli redninga for skulen, og i 1994 fekk skulen status som økologisk landsline med statleg finansiering, seks år etter at fylkeskommunen først søkte Landbruksdepartementet om ei slik ordning.¹⁰ Det som i 1994 kunne sjå ut som ei varig trygging av skulen sin eksistens, skulle vise seg å bli nye ti års kamp for å overleve på grunn av landslineordninga sin usikre posisjon.

Ein diskusjon om rolla som utviklingsaktør er naturleg nok nært kopla til ein diskusjon om utviklingsretning. Aktørrolla vert påverka av kva lei ein ønskjer at utviklinga skal gå i, som i neste omgang også gir føringar for val av partnerar i utviklingsarbeidet. Ein diskusjon om kva rolle SJH kan ha i høve til Sogn og Fjordane fylkeskommune si rolle som utviklingsaktør er derfor nært kopla til spørsmålet om kva type kompetanse SJH kan bidra med – som altså igjen

¹⁰ Frå 1. januar 1990 vart dei tidlegare landbruksfagsskulane lagt inn under lov om vidaregåande opplæring med KUF som ansvarleg departement.

er kopla til kva type utviklingsretning fylkeskommunen ønskjer å arbeide etter. Fylkesplanen omtaler m.a. verdiskaping i småskala næringar og tenester og nye næringar. I høve til den utviklingsretningen som er omtalt på desse satsingsområda har SJH ei rolle å spele framover.

Vestlandsforskning har i eit notat til Sogn og Fjordane fylkeskommune med tittelen ”Distriktpolitikk og utvikling i Sogn og Fjordane” drøfta viktige element som gjeld innhaldet i den regionale utviklingspolitikken.¹¹ Notatet gir ein omtale av dei særskilde samfunnsformene i Sogn og Fjordane, og trekkjer fram fire forhold: Mangesyslerisamfunna og det dei har å seie for utviklinga i fylket, småkommunane og kva dei betyr for mangesyslerisamfunna, dei mellomstore samfunnsbedriftene og kva dei har å seie for småsamfunna, og dei todelte ungdomsmiljøa (dei ”teoretisk flinke” og dei ”praktisk flinke”) og vilkåra for mangesysleri og varig busetnad. Dette er element som forskingsleiar Karl Georg Høyser ved Vestlandsforskning meiner karakteriserer viktige sider ved Sogn og Fjordane. Det er også element som karakteriserer den samfunnsforståinga som ligg til grunn for den typen undervisningstilbod vi finn ved SJH.

Rolla SJH spelar – nettverk, ressursar

Frå dei første elevforsøka med økologisk hagebruk starta på SJH midt på 1970-talet og fram til i dag, har skulen vore prega av evne til nyorientering. Det var nyskapande å legge om drifta av skulegardsbruket og pedagogikken til økologiske prinsipp på 1980-talet, på ei tid da berre nokre promille av det norske landbruket vart drive økologisk. I løpet av det tiåret som har gått sidan den økologiske landslina vart oppretta har det skjedd ei vesentleg utviding av det økologiske perspektivet ved SJH. Tidlegare var fokuset agronomisk, retta mot plante- og husdyrproduksjon. I dag femner undervisninga og formidlinga om heile prosessen frå jord til bord. Landbruksproduksjonen har i tillegg blitt sett inn i ein større samanheng der vekta har blitt dreid over mot småskalaproduksjon og mangesysleri basert på økologiske prinsipp. Etablering av ressursenteret i 1995 og Kompetansenavet i 2002 har vore viktige milepælar i denne utviklinga. Parallelt med desse milepælane har skulen utvikla eit nettverk nasjonalt og internasjonalt.

Når SJH no søkjer om å få opprette eit nytt opplæringstilbod innanfor natur- og kulturbasert verdiskaping, er det naturleg å sjå det som eit ledd i ei utvikling som har strekt seg over fleire tiår. Det er også grunn til å sjå ønsket om eit nytt Vg1 Naturbruk NKV i samanheng med ambisjonane om å byggje opp eit nasjonalt kompetansesenter for økologisk verdiskaping.

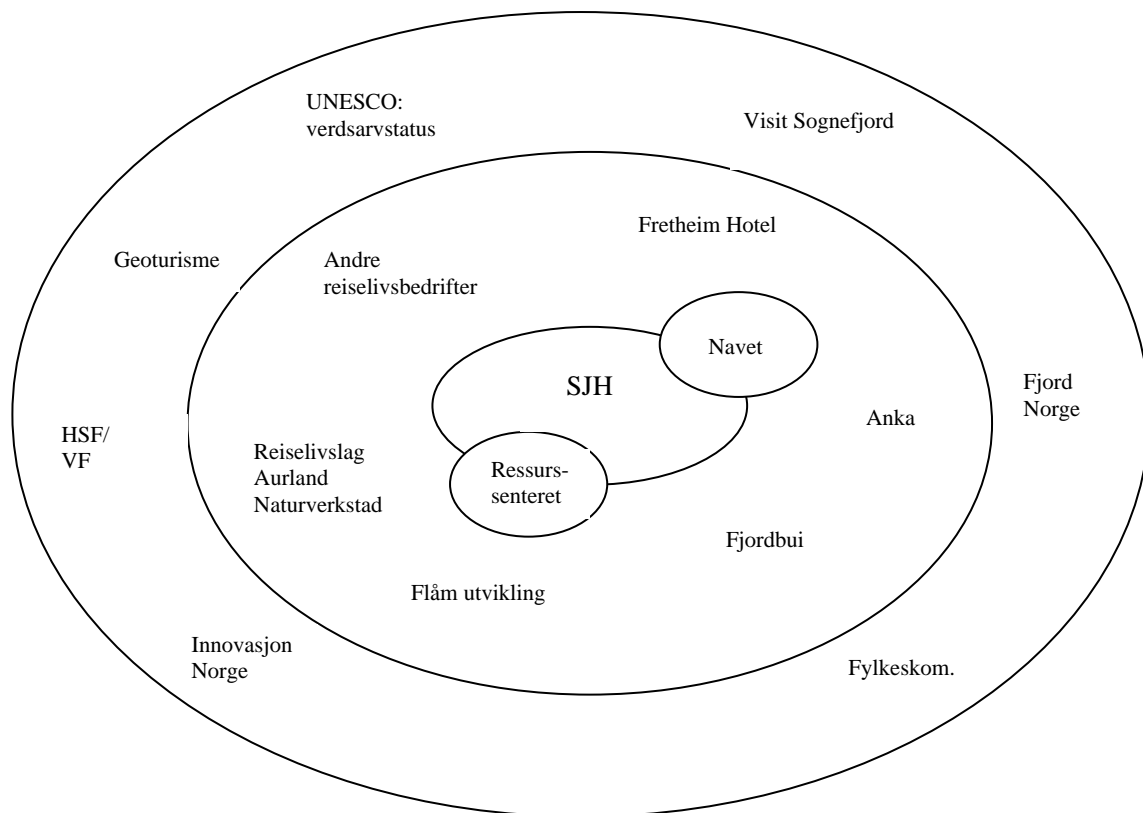
Med landslina og Kompetansenavet har Sogn og Fjordane fått to nasjonale funksjonar som samla representerer ein verdifull og langt på veg unyttta ressurs med tanke på skuleeigaren si rolle som regional utviklingsaktør.

I tråd med utvidinga av det økologiske perspektivet har skulen utvikla ein visjon om eit nasjonalt kompetansesenter for økologisk verdiskaping. Denne tanken har også blitt støtta frå fylkeskommunen si side, og i februar 2005 søkte fylkesrådmannen departementet om oppretting av ”Norsk senter for økologisk verdiskaping”, utan at det initiativet førte fram.

SJH har vore ein historisk føresetnad for utvikling av eit kreativt, økologisk basert entreprenørmiljø i Aurland. Dette miljøet har så utvikla seg parallelt med, og til ein viss grad uavhengig av SJH. Relasjonane mellom fleire av desse aktørane er relativt svakt utvikla.

¹¹ Sjå ein kortversjon av notatet: <http://www.vestforsk.no/dok/publikasjonar/Distr-pol-kortversjon.pdf>

Dersom fylkeskommunen nyttar si rolle som skuleeigar til å gi rammevilkår til at det samla kunnskaps- og entreprenørskapsmiljøet i Aurland kan utvikle seg, kan det bli eit kraftfullt instrument for fylkeskommunen som regional utviklingsaktør.

Figur 2: Døme på aktørar og nettverk som SJH har kontakt med.

Figuren ovafor fokuserer først og fremst på potensialet som ligg i ei ytterlegare styrking av dei nettverka som SJH er ein del av. Figuren har med ein del eksempel på aktørar, men er på ingen måte uttømmende.

Den *geografiske plasseringa* til Aurland kan gjere det lettare å drive regionalt utviklingsarbeid også ut over fylkesgrensene. Frå ei heller bortgjømt plassering inst i Sognefjorden har Aurland gjennom utbygging av stamvegnettet fått ei plassering langs hovudferdsleåra mellom Oslo og Bergen, nær grensa til både Buskerud og Hordaland. Kommunikasjonane mot Hallingdal og Voss/Hardanger har tradisjonelt vore viktige for aurlendingane, og vi ser gjennom kontaktnettet til SJH at plasseringa har hatt mykje å seie for samarbeid ut av Sogn og Fjordane både austover og sørover.

Samhandlinga mellom skulen og sentraladministrasjonen

Vi har tidlegare peikt på at det vidaregåande skulesystemet i liten grad har sett sitt preg på fylkesplanen. Fylkesplandokumentet har under avsnittet "Kompetanse og opplæring" ein kort omtale av rolla til den vidaregåande opplæringa (sjå sitat på side 12), i tillegg til at ein refererer dei åtte hovudstrategiane i strategisk handlingsprogram og listar opp seks punkt ein meiner det er viktig å arbeide vidare med i høve til høgskule, forskning og vidaregåande

opplæring. Elles vert det vist til at ”handlingsprogrammet vil vere styrande for fylkeskommunen sin politikk på dette området [vidaregåande opplæring] i planperioden”.

Når vidaregåande opplæring har fått relativt liten plass i fylkesplanen kan det henge saman med at handlingsprogrammet for vidaregåande opplæring vart utforma delvis i forkant av fylkesplanen. Dermed vart det i fylkesplanen mest naturleg å vise til handlingsprogrammet som opplæringssystemet nyleg hadde ferdigstilt. Utan at det har vore vår oppgåve å analysere forholdet mellom dei to planprosessane ved Opplæringsavdelinga og Regionalavdelinga får vi eit inntrykk av at det er trong for ein større grad av koordinering.

På direkte spørsmål stadfestar rektor Olav A. Bø ved SJH at skulen ikkje har blitt invitert til å delta i fylkesplanprosessen og heller ikkje har gjort forsøk på å påverke prosessen på eige initiativ. Ivar-Bjarne Undredal ved Kompetansenavet har rett nok halde eit innlegg for arbeidsgruppa for satsingsområdet ”Småskala næringer, lokalsamfunn og bruk/vern” i samband med prosessen ”Frå plan til handling”.

I tillegg til dei mekanismane som rår rundt den interne arbeidsdelinga og samhandlinga i fylkeskommunen, og som venteleg slår likt ut for alle dei vidaregåande skulane, er SJH i ei særstilling ved at fylkeskommunen ikkje har driftsansvar her. Gjennom landslinestatusen har SJH fått ein autonom posisjon, der skulen stort sett berre har hatt kontakt med fylkeskommunen som eigar av garden/bygningsmassen og gjennom arbeidsgjevaransvaret fylkeskommunen har for dei tilsette ved skulen.¹² Dette gjer at vi har grunn til å tru at SJH i mindre grad enn andre vidaregåande skular i fylket har kome i inngrep med strategiprosessen i opplæringssystemet og utarbeidinga av strategisk handlingsprogram for vidaregåande opplæring.

Landslinestatusen, som gjer at SJH står litt på sida i høve til Opplæringsavdelinga, er neppe grunnen til at SJH ikkje har deltatt direkte i fylkesplanprosessen. Her må ein heller leite etter ei forklaring i relasjonane mellom SJH og Regionalavdelinga. Vi har sett at den faglege innrettinga til skulen er relevant i høve til fleire av satsingsområda i fylkesplanen og at miljøet på og rundt SJH er blant dei fremste kompetansmiljøa i fylket på nokre av desse områda. På eitt felt (småskala foredling av mjølk) har dei den fremste ekspertisen i landet. Dermed ser det ut til at ein i fylkesplanssamanheng ikkje medvite nok har utnytta den ressursen SJH representerer.

På den andre sida kan ein hevde at skulen har forsømt seg ved ikkje å ha engasjert seg i fylkesplanprosessen. Trass i manglande samspel mellom skulen og fylkesplanprosessen er det likevel mange felles tangeringsområde. I avsnittet om forventningar til SJH som utviklingsaktør synte vi at SJH i dag bidreg innanfor fylkesplanen sitt satsingsområde *småskala næringer, lokalsamfunn og bruk/vern*. Skulen har gode føresetnader saman med organisasjonar og verksemdar lokalt for å utvikle ei rolle også på fleire av satsingsområda innanfor *tenesteyting og nye næringer*. Dermed ligg det godt til rette for å utvikle betre samhandling i tida framover.

¹² Vi kan legge til at staten gjennom driftsansvaret for landslinene heller ikkje gir SJH den oppfølginga vanlege vidaregåande skular er gjenstand for.

Føresetnader

Skal SJH kunne fungere som den reiskapen for fylkeskommunen som vi har vore inne på er det nokre vilkår som må vere til stades. Nedanfor vil vi peike på nokre føresetnader som bør leggest til rette frå begge sider for at SJH skal kunne fylle ei slik rolle. Den mest grunnleggjande føresetnaden som må liggje på plass er likevel i hendene på andre enn SJH og Sogn og Fjordane fylkeskommune: Sjølv eksistensen til skulen må vere sikra for at personalet her skal få arbeidsro til å bidra i det regionale utviklingsarbeidet. Slik det ser ut i dag er trygging av landslinestatusen sjølv nøkkelen til stabile og gode arbeidsvilkår ved SJH. Her er det avgjerande at landslineordninga får ei forankring i departementssystemet som hindrar at ordninga på nytt vert sett under press ved neste regjeringsskifte. Vidare må økologisk landbruk sikrast ein plass i den nye programstrukturen under Kunnskapsløftet. Skulen opplever at fylkeskommunen bidrar positivt i høve til begge desse prosessane.

Vi har sett at fylkesplanen og handlingsprogrammet for vidaregåande opplæring legg til grunn at dei vidaregåande skulane skal bidra tungt i det regionale utviklingsarbeidet. Dermed kviler det eit ansvar på fylkeskommunen når det gjeld å gi SJH rammevilkår som set skulen i stand til å fungere som reiskap for fylkeskommunen på dette området. Her vil vi særleg peike på tre forhold: Strategisk rolle, kompetansebygging og fysisk tilrettelegging.

Det viktigaste vilkåret for at SJH skal fungere som ein reiskap for fylkeskommunen som regional utviklingsaktør er at SJH vert innlemma i fylkeskommunen sin *strategi* på området. Det betyr at Fylkestinget meistar ut ein visjon for kva ein vil utrette med fagmiljøet på skulen. Den administrative førebuinga av eit slikt vedtak må skje gjennom eit tett samspel mellom Fylkesrådmannen, Regionalavdelinga og Opplæringsavdelinga. SJH bør trekkjast inn i dei etablerte fora fylkeskommunen har etablert eller på annan måte har innverknad over når det gjeld kompetanseoppbygging og innovasjon.

Eit viktig ledd i ein slik visjon må vere å leggje ein plan for *kompetanseoppbygging* ved SJH. Skulen har vist evne til å hevde seg nasjonalt innanfor sine fagfelt med utgangspunkt i små ressursar, ettersom driftsbudsjettet til landslina i praksis har blitt strammare over tid. Dersom SJH vert tiltenkt ei rolle som reiskap for fylkeskommunen i høve til regional utvikling, vil det krevje noko større faglege ressursar enn det eit hardt pressa kollegium ved SJH rår over i dag. Den *fysiske tilrettelegginga* gjeld bygningar og andre undervisningsfasilitetar.

Fylkeskommunen har heile tida anerkjent det ansvaret dei som skuleeigar har for bygningsmassen ved SJH. Skulen har såleis fått ny driftsbygning for ikkje så mange år sidan, og det ser ut til å ha blitt ei løysing for tilgang til produksjonskjøken. Det er no sterk trong for nye og oppgraderte lokale til undervisning, kursverksemd, fleire kontorplassar, større matsal mm.¹³ Når det gjeld klasserom er kapasiteten sprengt, og i den grad SJH skal utvide aktiviteten er det naudsynt med nye lokale. Oppretting av eit grunnkurs frå hausten 2006 vil ikkje vere mogleg utan mellombelse løysingar med lån av lokale.

Også frå SJH si side er det nokre føresetnader som bør på plass for at skulen skal stå fram som ein attraktiv alliansepartnar for fylkeskommunen. I utgangspunktet er reiseliv og formidling av kulturverdiar ikkje fagområde som SJH har kompetanse innanfor. Kompetanseoppbygging innanfor nye felt er krevjande, og sjølv om ein skulle få på plass dei økonomiske vilkåra for å få dette til, vil ei fagleg nyorientering krevje mykje av både skuleleiinga og den enkelte tilsette.

¹³ Utviklingsplan for SJH kap.8 inneheld ein oversikt over naudsynte tiltak på bygnings- og utstyrssida.

Som vi tidlegare har peikt på representerer det samla miljøet i Aurland eit spennande bidrag innanfor nye typar næringsutvikling i grenselandet mellom småskala landbruk, lokal foredling av mat og reiseliv. For at ein skal kunne ta ut det potensialet som ligg i eit slikt fellesskap, vil det vere trong for at skulen styrkar relasjonane til ein del lokale og regionale aktørar.

Vi vil oppsummere drøftinga vår med å peike på desse vilkåra for at SJH i tida framover skal styrke sine bidrag til fylkeskommunen si utviklingsrolle:

- Landslineordninga må få ei forankring i opplæringsbyråkratiet sentralt, og økologisk landbruk må sikrast ein plass i den nye programstrukturen under Kunnskapsløftet.
- SJH bør innlemmast i fylkeskommunen sine *strategiar* ved at Fylkestinget meislar ut ein visjon for kva ein vil utrette med fagmiljøet på skulen. Det krev også ein plan for *kompetanseoppbygging* ved skulen, og det vil krevje noko større faglege ressursar enn det eit hardt pressa kollegium ved SJH rår over i dag. Den *fysiske tilrettelegginga* gjeld bygningar og andre undervisningsfasilitetar.
- Skuleleiinga og den enkelte tilsette ved SJH må utvikle og rekruttere kompetanse som gjer skulen i stand til å fylle rolla som utviklingsaktør innan natur- og kulturbasert verdiskaping. Det vil m.a. krevja at skulen styrkar samhandlinga til ein del lokale og regionale aktørar, og at skulen spelar ei meir aktiv rolle i forhold til fylkesplanprosessen.

Problemstilling 2: Er det trong for etablering av eit vidaregåande opplæringstilbod innanfor natur- og kulturbasert verdiskaping?

Eit opplæringstilbod i natur- og kulturbasert verdiskaping slik SJH har skissert det i søknaden sin, vil bringe element av reiselivsfag inn i naturbruksprogrammet. Vi snakkar her om ei utviding av det tradisjonelle reiselivsomgrepet med stor vekt på formidlarrolla. SJH plasserer seg innanfor ein reiselivstradisjon som er godt etablert i mange andre land, men som førebels har lita utbreiing i Norge. Internasjonalt vert det nytta mange omgrep om den forma for reiseliv det her er tale om: Økoturisme, natur- og kulturbasert reiseliv, berekraftig reiseliv, mjuk turisme, kvalitetsturisme og – som siste tilskot til familien – geoturisme. Omgrepa kan grovt sett delast i to hovudkategoriar: (1) *Miljøbasert reiseliv*: Fokus på natur og kultur som ressursgrunnlag; (2) *Miljøtilpassa reiseliv*: Fokus på dei avgrensingane omsynet til natur og kultur gir i høve til reiselivsutviklinga. Slik vi tolkar søknaden og informasjon frå SJH, vil eit opplæringstilbod i Naturbruk NKV *kombinere* desse to fokusa. I tilfelle vil tilbodet ved SJH vere eitt av svært få undervisningstilbod i landet. Ei kartlegging gjort av Vestlandsforskning av undervisningstilbodet på *høgskule- og universitetsnivå* konkluderar t.d. med at det ikkje finst fullgode undervisningsnivå i Norge med eit slikt kombinert fokus (Aall og Groven, 2004)¹⁴.

Nærøyfjorden og Geiranger vart i juli 2005 ført opp på UNESCO si verdsarvliste. Dette vil gi auka internasjonal merksemd om det vestnorske fjordlandskapet. Det er rimeleg å tru at verdsarvstatusen vil resultere i auka turisme i regionen generelt, og at effekten vil bli sterkast i dei to verdsarvområda. Denne situasjonen representerer truleg eit stort potensial for

¹⁴ Aall, C., Groven, K. (2004): Institutt for kvalitetsturisme. Identifisering av eit kunnskapsfelt. VF-rapport 3/2004. Sjå <http://www.vestforsk.no/dok/publikasjonar/notat3-04-kvalitetsturisme.pdf>

næringsutvikling, men også ei utfordring med tanke på korleis ein skal handtere ei auka tilstrøyming av turistar.

Med tanke på at SJH set grunnkurssøknaden i samanheng med ambisjonen om å byggje opp eit nasjonalt kompetansemiljø på dette området, er det av interesse å vurdere kva kunnskapsbehov eit slikt fagmiljø kan vere med å dekkje. Vestlandsforskning har tidlegare vist at Norge ligg etter internasjonalt i kunnskapsutviklinga på området reiseliv og miljø; både innanfor næringa, offentleg forvaltning og ikkje minst forskning og undervisning (Aall og Groven, 2004). Internasjonalt veletablerte kunnskapsområde som berekraftig reiseliv, økoturisme, nasjonalparkturisme, geoturisme og kvalitetsturisme er berre i svært avgrensa grad fanga opp i norsk samanheng. Slik vi ser det vil oppbygging av eit fagmiljø ved SJH kunne bidra til å dekkje fleire identifiserte kunnskapsbehov, mellom anna spørsmålet om korleis ein kan auke verdiskapinga innanfor det småskala reiselivet og korleis ein kan utnytte større verneområde som reiselivsressurs utan at dette kjem i konflikt med verneinteresser.

Reiselivsnæringa og tilgrensande næringar har i dag større fokus enn tidlegare på å utvikle opplevingstilbod som kan styrke attraksjonsverdien og lønsemda til reiselivsprodukta. Dette gjeld også for reiselivsmiljøet lokalt i Aurland. Skal ein klare å utnytte dei kvalitetane som har gitt vestlandsfjordane verdsarvstatus og møte behovet for utvikling av nye opplevingstilbod, må ein utvikle kunnskap på feltet.

Eit undervisningstilbod av den typen ein her har planar om å etablere finst ikkje andre stader i landet. Det næraste vi kjem ei slik tilnærming innanfor eksisterande naturbrukstilbod, er ”Naturguidetilpasset GK Naturbruk med jakt og friluftsliv” ved Tana vidaregåande skole. I presentasjonen av dette tilbodet på nettsidene til skulen, kan vi lese:

Som naturguide skal du lære å ta med deg folk ut på naturopplevelser. Du vil lære å ta vare på deg selv og andre ute, fortelle historier, formidle kultur, hva du skal gjøre når det oppstår kritiske situasjoner, utvikle naturopplevelser for salg m.m.

Tana vidaregåande skole tilbyr også ”Naturguidetilpasset VK1 Landbruk og Naturforvaltning”. Tilbodet i Tana har klare likskapstrekk med ideen SJH har utvikla, men dei har valt å berre nytte utmark og naturopplevingar som utgangspunkt for næringsutvikling.

Høgskulen i Sogn og Fjordane (HSF) planlegg å starte eit nytt bachelorstudie innanfor reiseliv med tittelen natur- og kulturbasert reiseliv. Her vil ein leggje opp til den same type kombinerte fokus som ved SJH. Sogn og Fjordane kan dermed kome i den unike posisjonen nasjonalt å kunne tilby ei utdanning frå vidaregåande til høgare utdanning innanfor miljøbasert og miljøtilpassa reiseliv. Legg vi til den forskingskompetansen som er innanfor det same området ved HSF og Vestlandsforskning, og den nasjonale posisjonen Fylkesmannen i Sogn og Fjordane har på det same området – mellom anna gjennom Naturbruksprosjektet – vil Indre Sogn gjennom etablering av eit nytt opplæringstilbod i natur- og kulturbasert verdiskaping ved SJH ytterlegare styrke stillinga som det leiande kunnskapsområdet i Norge innanfor miljøtilpassa og miljøbasert reiseliv.

Ut frå denne drøftinga er det etter vår vurdering trong for eit vidaregåande opplæringstilbod innanfor natur- og kulturbasert verdiskaping. Det bør vere av allmenn interesse å etablere ei utdanning som har som mål å formidle ei medviten haldning til utnytting av næringspotensialet på ein måte som vernar om den naturgitte og kulturelle eigenarten ved regionen. Dersom Sogn og Fjordane fylkeskommune ønskjer å vere i den nasjonale fronten

når det gjeld kunnskapsutvikling og -formidling innan natur- og kulturbasert verdiskaping er det grunn til å utvikle og realisere eit slikt tilbod ved SJH.

Problemstilling 3: I kva grad møter det skisserte grunnkurstilbodet dei behova som eventuelt finst på dette feltet?

Søknaden om nytt Vg1 Naturbruk NKV gjer etter vårt syn godt greie for bakgrunnen for søknaden, med grunngeving av kvifor samfunnet (landbruket og reiselivet på Vestlandet) treng at det vert oppretta eit slikt opplæringstilbod. Søknaden prøver ikkje å godtgjere i kva grad det eksisterer eit behov for tilbodet forstått som etterspurnad blant 16-åringane, dei potensielle søkjarane.

Vi kunne ha ønskt at søknaden inneheldt ein meir utførleg omtale av *innhaldet* i grunnkurset. Det går fram at ein ønskjer å tilby "Vg1 Naturbruk med vekt på småskala landbruk, lokal foredling og tenesteyting til reiselivet og det offentlege". Vidare er det under avsnittet *Vektlegging av kompetansemål* gjort greie for formålet med den pedagogiske vinklinga ein har valt ved å leggje stor vekt på turar og aktivitetar som gir elevane natur- og kulturopplevingar. Vi siterer:

- Vi vil leggje vekt på at elevane på dette kurset skal delta på fleire målretta turar/aktivitetar:
- for å gje dei ekte natur-/kulturopplevingar som går "under huden"/"til hjartet"
 - for at dei skal få kjensler for og identitet knytt til vår felles natur- og kulturarv
 - for at dei samstundes skal oppleve korleis profesjonelle folk presenterer ei historie eller aktivitet
 - og for at dei etterkvart kan bli i stand til å presentere eit "produkt", ein aktivitet for ei aktuell gruppe.

Vidare er det under *Metode* omtalt at det vil bli lagt stor vekt på praksisundervisning gjennom periodevis utplassering i næringslivsverksemder. Til saman gir dette for så vidt eit innblikk i den faglege profilen og pedagogiske vinklinga, men søknaden kunne vore meir utfyllande på dette punktet. I søknaden (oversendingsbrevet) peikar også rektor på dette forholdet, i det han understrekar at det framleis står mykje att når det gjeld innhaldet, og han signaliserer at ein vil kome tilbake med konkretisering. Slik konkretisering har i noko mon kome fram gjennom dei intervjuar vi har gjennomført i samband med denne utgreiinga.

SJH gir til kjenne at dei ønskjer å etablere eit *nasjonalt kompetansesenter* med same faglege innretting som Naturbruk NKV. Samstundes går det fram av søknaden og samtalar med representantar for skulen at grunnkurset primært rettar seg inn mot elevar frå Sogn. Vi opplever at det er eit gap mellom dei nasjonale ambisjonane og den lokale/regionale rekrutteringa til eit grunnkurs som dette. Skulen forklarar dette med at dei ser på oppretting av Vg1 Naturbruk NKV som eit første steg i den gradvise kompetanseoppbygginga som må finne stad ved SJH om ein skal nå visjonen om etablering av nok ein nasjonal spydspissfunksjon i Aurland.

Etter vår vurdering vert det betre samsvar mellom ambisjonane både som nasjonalt kompetansesenter og rolla som regional utviklingsaktør dersom det vert utvikla eit heilskapleg vidaregåande opplæringstilbod som inkluderer Vg2 og Vg3. For å realisere dette bør det stillast til rådvelde midlar for å utvikle kompetansen ved skulen og det faglege innhaldet i eit slikt fullverdig opplæringstilbod innanfor natur- og kulturbasert verdiskaping.

Problemstilling 4: Kan eit vidaregåande opplæringstilbod innanfor natur- og kulturbasert verdiskaping passast inn i fylkeskommunen sine mål og strategiar for opplæring?

Under vil vi gi ei vurdering av i kva grad oppretting av eit opplæringstilbod innanfor natur- og kulturbasert verdiskaping vil bidra til ei oppfyljing av dei åtte hovudstrategiane i Strategisk handlingsprogram for vidaregåande opplæring.

1. Trivsel og tryggleik – det heile mennesket

Under hovudstrategi 1 er det sitert frå læreplanen, generell del:

I eit heile må opplæringa rettast også mot dei personlege eigenskapane ein ønskjer å utvikle, og ikkje berre mot faginnhald. Nøkkelen er å forme ut omgivnader som gir rikt høve for barn og unge til å utvikle medvite samfunnsansvar og handlingskompetanse for rolla som vaksen.

I tillegg til kveldsopne skular, miljøkoordinatorar og samarbeid med vertskommunen om fritidstilbod, er det ført opp som eit ønske for planperioden at opplæringa ”skal ta vare på det heile mennesket – den heilskaplege kompetansen”.

På eitt punkt kan ein hevde at SJH skil seg frå andre skular på dette punktet, og det gjeld vektlegginga av eit økologisk heilskapssyn, ei verdiforankring som pregar skulekvardagen. I utviklingsplanen for SJH er den første av hovudmålsetjingane formulert slik:

Sogn jord- og hagebruksskule skal vera ein lærestad der det skal leggjast til rette for kunnskapar og haldningar som fremjar eit økologisk heilskapssyn.

Dei økologiske prinsippa vil også liggje til grunn ved utforming av eit nytt tilbod. Fokuset på lokalsamfunnsutvikling er også i tråd med målsetjinga om at skulen skal utvikle medvite samfunnsansvar hos elevane.

2. Elev- og lærlingmedverknad

Hovudstrategi 2 fokuserer på ei meir aktiv elev/lærlingrolle, der han/ho får høve til å påverke eigen læringssituasjon. Det kan skje gjennom eit aktivt elevråd og deltaking i planlegging, gjennomføring, organisering og vurdering av opplæringa. Medansvar for andre elevar og skulefellesskapet er også nemnt som eit mål.

Vi har ikkje data som som set oss i stand til å vurdere korleis det nye opplæringstilbodet vil slå ut i høve til spørsmålet om elev- og lærlingmedverknad, og såleis heller ikkje grunnlag for å hevde at det nye Vg1-tilbodet vil skilje seg ut i den eine eller andre retninga med omsyn til denne hovudstrategien.

3. Individuelt tilpassa opplæring

Spørsmålet om individuelt tilpassa opplæring vert i handlingsprogrammet særleg knytt til bruk av individuelle opplæringsplanar, med årsplan og periodeplanar som er felles for gruppa/klassen, og ein eigen arbeidsplan for kvar einskild elev. Grunnkurssøknaden seier dette under avsnittet *praktisk tilrettelegging*:

Konkret tilrettelegging må ta utgangspunkt i den einskilde eleven sine eigenskapar og behov. Individuelle læreplanar basert på ei grunnleggande forståing av differensiering vil ligge til grunn. Basis for denne tilrettelegginga er likevel utnytting av lokale ressursar, både naturlege og menneskeskapte.

SJH har truleg dei same førsetnader for å ta slike individuelle omsyn som andre skular. Det er likevel interessant at ein i samband med Vg1 Naturbruk NKV ønskjer å setje i gang eit regionalt tilbod med tilrettelagt undervising på Vg1-nivå for elevar med spesielle behov. I ei slik ramme vil individuell tilpassing av undervisinga vere heilt essensielt. Som det vert vist til i søknaden har naturbruksskulane eit fortrinn i så måte, fordi ein gjennom skulegårdsbruket kan tilby eit mangfald av aktivitetar som enkelt kan tilpassast læreføresetnadene og evnene hos den enkelte eleven.

Hovudstrategi 3 understrekar også verdien av samarbeid mellom skular og skuleslag for å sikre gode opplæringsløp. Under ”ønskt situasjon i 2007” står det mellom anna:

Gjennom samarbeid i grunnopplæringa, mellom grunnopplæring og høgskule samt mellom grunnopplæringa og næringsliv opplever elevar og lærlingar gode overgangar og samanheng i opplæringsløpet.

Søknaden opnar for eit samarbeid mellom SJH og HSF med tanke på at elevar på Naturbruk NKV ved SJH kan gå vidare på reiselivsutdanning i Sogndal (jf. figur 1). Ei slik tilnærming vil vere i tråd med målet om samordning mellom skuleslaga for å sikre gode utdanningsløp.

4. Vidaregåande opplæring som ressurs-/studiesenter

På side 14 har vi gjort greie for hovudstrategi 4. Vi vil her nøye oss med å repetere essensen i strategien gjennom eit sitat frå høyringsnotatet som også er nytta i handlingsprogrammet (s.16):

Vidaregåande opplæring er ein viktig medspelar for arbeidslivet med omsyn til behov for kompetanse, og kan på denne måten medverke til auka verdiskaping, næringsutvikling og innovasjon.

Samarbeid i nettverk og gjennom partnerskap er eit verkemiddel for m.a. å sikre at eit samla opplæringstilbod skal vere tilpassa den einskilde elev sine behov og interesser og næringslivet sitt behov for kompetanse.

Planane for eit vidaregåande opplæringstilbod innanfor natur- og kulturbasert verdiskaping spring ut frå den kontakten SJH har med småskala matprodusentar og reiselivsnæringa lokalt i Aurland. Frå begge desse miljøa vert det uttrykt at det er trong for ein slik utdanningsveg: Dei som driv bygdeturisme og tilgrensande aktivitetar ser trongen for kompetanseheving i næringa, medan reiselivet etterlyser lokal og stabil arbeidskraft med innblikk i den lokale natur- og kulturarven. Stikkorda ”verdiskaping, næringsutvikling og innovasjon” frå sitatet er dekkjande for intensjonen med det nye opplæringstilbodet. Oppretting av eit slikt tilbod samsvarer derfor i høg grad med strategien om vidaregåande opplæring som ressurs-/studiesenter.

5. Eit desentralisert opplæringstilbod

Frå handlingsprogrammet s.8:

Ein desentralisert tilbodsstruktur og samstundes ei opplæring av høg kvalitet vil medverke til at den vidaregåande opplæringa ivaretek rolla som regional utviklingsaktør i heile fylket. Dette vil også vere avgjerande for målsetjinga om å ivareta alle målgrupper sitt behov for opplæring, ved å vere ilgjengeleg for ungdom og vaksne i det området dei bur og arbeider.

Frå høyringsnotatet ”Framtidige strategiar for vidaregåande opplæring i Sogn og Fjordane”:

For å kunne nå målsetting om fleksibilitet og dermed større breidde i opplæringstilbodet, er det behov for meir bruk av nettbaserte løysingar. IKT som verktøy vil kunne leggje betre til rette for ei

individualisering av læringsprosessen og ikkje minst bety at både unge og vaksne elevar/lærlingar kan vere i sitt nærmiljø under opplæringa.

Eitt av dei fire prioriterte tiltaka i handlingsprogrammet er å sikre at ”regionalt samarbeid mellom skulane i dei tre regionane vert styrkt og utvida, m.a. for å sikre ein desentralisert tilbodsstruktur”.

Det å kunne tilby Vg1 Naturbruk også i indre Sogn, vil vere i samsvar med målet om ein desentralisert tilbodsstruktur. Elevar frå denne regionen er underrepresenterte i dei tre grunnkursklassane ved Mo og Jølster vidaregåande skule – dei står for 13 prosent av elevmassen over siste tre skuleår. Dette står i kontrast til synspunkt vi har fått gjennom intervju i denne utgreiinga der det vert vist til at Mo og Jølster vidaregåande skule rekrutterer likt frå dei tre regionane i fylket, og at dei såleis vil få svekt rekrutteringsgrunnlaget sitt dersom det vert oppretta Vg1 på SJH. Låg søking frå Sogn til grunnkurs på Mo kan tyde på at somme vel bort Naturbruk fordi dei ikkje har tilbod om slik opplæring i eigen region. Det kan tale for at det er andre vidaregåande skular i Sogn som i størst grad vil merke eit eventuelt grunnkurs på SJH i form av redusert elevtal.

Planane om samordning av det vidaregåande opplæringstilbodet i kommunane Årdal, Lærdal og Aurland har som eit viktig mål å sikre at elevane i området skal få bu heime så mykje som råd medan dei går på vidaregåande skule. Dette synest å vere i tråd med hovudstrategi 5 i Strategisk handlingsprogram.

6. Internasjonalisering

Handlingsprogrammet siterer Opplæringslova §1-2 om at ”opplæringa skal fremje menneskeleg likeverd og likestilling, åndsfridom og toleranse, økonomisk forståing og internasjonalt medansvar”. Læreplanen peikar på god kunnskap om andre lands kultur og språk som vilkår for at Norge skal gjere seg gjeldande i internasjonale kunnskapsnettverk. Handlingsprogrammet set som mål for planperioden m.a. at lærar-/elev-/lærlingutveksling internasjonalt skal bli ei vanleg arbeidsform; at skular og verksemder har høg kompetanse i internasjonalisering (EU-program).

Søknaden om Vg1 Naturbruk NKV inneheld ikkje opplysningar om planar for internasjonalt samarbeid/utveksling. Dette ser vi på som ein mangel ved søknaden. SJH har ei rekkje internasjonale kontaktar, men desse har i liten grad hatt preg av systematisk kunnskapsutveksling over tid. Vi har tidlegare peikt på at Norge har kome kortare enn mange andre land på kunnskapsfeltet miljøbasert og miljøtilpassa reiseliv. Etter vårt skjønn inneber det at den kompetanseutviklinga som skulen må gjennom for å byggje opp eit opplæringstilbod innanfor natur- og kulturbasert verdiskaping vil krevje at ein går ut over landegrensene for å hente kunnskap og impulsar. Derfor er det truleg at etablering av det nye tilbodet vil samsvare med fylkeskommunen sine strategiar for internasjonalisering i vidaregåande skule. Likevel, skal SJH lykkast med å la etableringa av eit vidaregåande opplæringstilbod bli utgangspunkt for eit nasjonalt kompetansesenter, må arbeidet med internasjonalisering verte meir målmedvite enn det har vore til no.

7. Kompetanseutvikling

Hovudstrategien om kompetanseutvikling vert forankra i St.meld. 19 (2001-02) kap.7, som peikar på kompetanse som ein grunnleggande føresetnad for utvikling av vekstkraftige regionar med eit allsidig næringsliv. Handlingsprogrammet s.9:

Stabile og robuste fagmiljø er ein føresetnad for ei opplæring av høg kvalitet. Eit verkemiddel er ei velfungerande etter- og vidareutdanning for skuleleiing, lærarar, instruktørar, prøvenemnder, rådgjevarar og miljøkoordinatorar.

Oppretting av Vg1 Naturbruk NKV ved SJH vil innebere ei fagleg nyorientering som krev at skulen hentar inn ny kompetanse gjennom tilsettingar, i tillegg til at ein utviklar kompetansen hos eksisterande personell. Ettersom det nye kurset vert sett på som ein av dei tidlege byggjesteinane i etablering av eit nasjonalt kompetansesenter for økologisk verdiskaping, må kompetanseutviklingselementet her stå særleg sentralt. Nettopp denne dimensjonen meiner vi talar for at oppretting av Vg1 Naturbruk NKV i høg grad samsvarer med kompetanseutviklingsstrategien i handlingsprogrammet.

8. Utviklings- og fornyingsarbeid

Handlingsprogrammet peikar på tre hovudutfordringar som dei vidaregåande skulane står overfor i høve til utviklings- og fornyingsarbeid: elevmedverknad, leiing og kompetanseutvikling. Innføring av eit system for kvalitetssikring og kvalitetsvurdering i vidaregåande opplæring i Sogn og Fjordane er det enkelttiltaket under hovudstrategi 8 som har fått breiast omtale i handlingsprogrammet. Eit viktig mål her er at leiinga ved skulane i større grad skal bli opptekne av strategisk planlegging, pedagogisk leiing, kvalitet og utvikling. Andre tiltak er årlege rulleringar av utviklingsplanar for skulane og utviklingsmidlar til særleg kostnadskrevjande tiltak tildelt etter søknad frå skular og verksemdar.

Etablering av eit nytt vidaregåande opplæringstilbod og fagleg nyorientering ved SJH kan med rette kallast utviklings- og fornyingsarbeid. Hovudstrategien fokuserer på strategisk planlegging og kvalitetssikring. Den strategiske dimensjonen i planane til SJH er knytt til den faglege nyorienteringa med ei langsiktig målsetting om å etablere eit nasjonalt kompetansesenter innanfor økologisk verdiskaping. Når det gjeld systematisk arbeid med kvalitetssikring har vi ikkje data som talar for at den planlagte opprettinga av eit nytt opplæringstilbod ved SJH i høgare grad vil bidra til oppfylling av hovudstrategi 8.

Gjennomgangen ovanfor gir grunnlag for ei grov kategorisering av dei åtte hovudstrategiane med omsyn til om dei ser ut til å bli støtta gjennom oppretting av eit vidaregåande opplæringstilbod innanfor natur- og kulturbasert verdiskaping. Vi manglar data for å vurdere korleis etablering av dette tilbodet vil slå ut i høve til hovudstrategi 2. Elles finn vi at det nye opplæringstilbodet har potensial til å bidra positivt til oppfylling av dei andre sju hovudstrategiane i handlingsprogrammet. Det gjeld truleg i størst grad for strategiane 4, 5, 7 og 8.

Konklusjon

SJH som reiskap for fylkeskommunen i rolla som regional utviklingsaktør

Fylkesplanen er det sentrale instrumentet for realisering av rolla som utviklingsaktør. Planen sine satsingsområde innanfor småskala næringar, lokalsamfunnsutvikling og bruk/vern har mange tematiske tangeringspunkt med den faglege profilen og kompetansen til SJH.

Gjennom dei siste tiåra har skulen bygd opp kompetanse og utvikla opplæringstilbod på økologisk landbruk, småskala foredling/omsetning og grønt entreprenørskap. Skulen har vist evne til fornying og har fått tildelt nasjonale funksjonar på sine fagområde. Det har resultert i landslina for økologisk landbruk og Kompetansenavet for småskala matproduksjon.

I tråd med utvidinga av det økologiske perspektivet har skulen utvikla ein visjon om eit nasjonalt kompetansesenter for økologisk verdiskaping. Denne tanken har også blitt støtta frå fylkeskommunen. Som del av denne visjonen ser skulen trong for å utvikle eit vidaregåande opplæringstilbod i natur- og kulturbasert verdiskaping. Med eit slikt grep vil skulen utvikle og løfte kompetansen sin vidare inn i reiselivssektoren. For å utvikle kompetanse og endringsimpulsar på dette området kan skulen spele på den klynga av verksemder, organisasjonar og einskildpersonar innanfor nyskaping i reiselivet som finst i Aurland kommune og regionen. Dersom skulen får rammevilkår for å realisere ei slik nyskaping vil det kunne gi bidrag til utviklingsrolla innanfor fylkesplanen sine satsingar på tenesteyting og nye næringar (reiseliv). Ein føresetnad er at skulen styrkar relasjonane til ein del lokale og regionale aktørar.

Fylkeskommunen si utviklingsrolle og skulen sin fagprofil har ein felles utviklingsretning. Skulen spelar i dag ei rolle for fylkeskommunen som utviklingsaktør, trass i at samhandlinga mellom skulen og fylkesplanarbeidet ikkje er godt utvikla. Ved betre samhandling mellom skulen og utviklingsrolla i sentraladministrasjonen kan ein realisere det unytta potensialet skulen har for fylkeskommunen. Eit større fokus på tverrsektoriell koordinering mellom opplærings-, regional- og kulturavdelinga i fylkesplanarbeidet kan også bidra her.

Trygging av landslinestatusen er i dag den mest grunnleggjande føresetnaden for skulen si utvikling. Det er avgjerande at landslineordninga får ei forankring i opplæringsbyråkratiet sentralt, og at økologisk landbruk vert sikra ein plass i den nye programstrukturen under Kunnskapsløftet. Fylkeskommunen bidrar positivt på begge desse frontane.

Tre føresetnader er sentrale for at skulen skal kunne spele ei viktig rolle for fylkeskommunen som utviklingsaktør: Strategisk rolle, kompetansebygging og fysisk tilrettelegging. SJH bør innlemmast i fylkeskommunen sine *strategiar* på området. Det betyr at fylkeskommunen bør meisle ut ein visjon for kva ein vil utrette med fagmiljøet på skulen. Det krev også ein plan for *kompetanseoppbygging* ved skulen, og det vil krevje noko større faglege ressursar enn det SJH rår over i dag. Den *fysiske tilrettelegginga* gjeld bygningar og andre undervisningsfasilitetar.

Også frå SJH si side er det nokre føresetnader som må på plass for at skulen skal stå fram som ein attraktiv alliansepartner for fylkeskommunen. I utgangspunktet er reiseliv og formidling av kulturverdiar ikkje fagområde som SJH har kompetanse på. Kompetanseoppbygging innanfor nye felt er krevjande. Sjølv om ein skulle få på plass dei økonomiske vilkåra for å få dette til, vil ei fagleg nyorientering krevje mykje av både skuleleiinga og den enkelte tilsette. Utvikling av nasjonal kompetanse på området natur- og kulturbasert verdiskaping vil krevje

meir systematisk kunnskapsutveksling med utanlandske fagmiljø enn SJH har hatt til no. Skulen bør også spele ei meir aktiv rolle i høve til fylkesplanprosessen.

Grunnkurs – berre eitt av fleire steg

Nærøyfjorden og Geiranger vart i juli 2005 ført opp på UNESCO si verdsarvliste. Dette vil gi auka internasjonal merksemd om det vestnorske fjordlandskapet. Det er rimeleg å tru at verdsarvstatusen vil resultere i auka turisme i regionen med eit potensial for næringsutvikling, og også ei utfordring med tanke på korleis ein skal handtere ei auka tilstrøyming av turistar.

Reiselivsnæringa og tilgrensande næringar har i dag større fokus enn tidlegare på å utvikle opplevingstilbod som kan styrke attraksjonsverdien og lønsemda til reiselivsprodukta. Dette gjeld også for reiselivsmiljøet lokalt i Aurland. Skal ein klare å utnytte dei kvalitetane som har gitt vestlandsfjordane verdsarvstatus og møte behovet for utvikling av nye opplevingstilbod, må ein utvikle kunnskap på feltet.

SJH sin søknad om å få opprette eit nytt opplæringstilbod innanfor natur- og kulturbasert verdiskaping må tolkast i denne samanhengen. Vi oppfattar søknaden som ledd i ei utvikling som har strekt seg over fleire tiår, og som har samheng med ambisjonane om å byggje opp eit nasjonalt kompetansesenter innanfor økologisk verdiskaping, jfr. søknaden Sogn og Fjordane fylkeskommune sendte til departementet i 2005. Opplæringstilbodet skulen ønskjer å etablere vil bringe element av reiselivsfag inn i naturbruksprogrammet med stor vekt på formidlarrolla.

Internasjonalt vert det nytta mange omgrep om den forma for reiseliv det her er tale om: berekraftig reiseliv, økoturisme, kvalitetsturisme og – som siste tilskot til familien – geoturisme. Søknaden til SJH kombinerer to fokus som ligg i desse omgrepa: (1) *Miljøbasert reiseliv*: Vekt på natur og kultur som ressursgrunnlag; (2) *Miljøtilpassa reiseliv*: Vekt på dei avgrensingane omsynet til natur og kultur gir i høve til reiselivsutviklinga. Dette er eit vidaregåande opplæringstilbod som ikkje er tilgjengeleg andre stader i landet. Med vidare kopling til Høgskulen i Sogn og Fjordane sitt plandlagde bachelorstudium i reiseliv med tittelen Natur- og kulturbasert reiseliv, vil ein kome i ein unik nasjonal posisjon med eit samhengane utdanningstilbod frå vidaregåande skule til høgskulestudium.

Eit opplæringstilbod i natur- og kulturbasert verdiskaping har potensial til å bidra positivt til oppfylling av så godt som alle hovudstrategiane i handlingsprogrammet. Dette gjeld særleg for strategiane vidaregåande opplæring som ressurs-/studiesenter (4), eit desentralisert opplæringstilbod (5), kompetanseutvikling (7) og strategien for utviklings- og fornyingsarbeid (8).

Det er eit gap mellom dei nasjonale ambisjonane om *nasjonalt kompetansesenter* for økologisk verdiskaping og den lokale/regionale rekrutteringa som eit grunnkurs i naturbruk vil ha. Oppretting av eit grunnkurs bør derfor vere eit første steg i den gradvise kompetanseoppbygginga som må finne stad ved SJH dersom den overordna visjonen skal la seg realisere. Samsvar vert det først ved å utvikle eit heilskapleg vidaregåande opplæringstilbod som inkluderer Vg2 og Vg3. For å realisere dette bør det stillast til rådvelde midlar for å utvikle kompetansen ved skulen og det faglege innhaldet i eit slikt fullverdig opplæringstilbod. Dersom Sogn og Fjordane fylkeskommune vil prioritere å vere i den nasjonale fronten når det gjeld kunnskapsutvikling og -formidling innanfor natur- og kulturbasert verdiskaping retta mot reiselivet, er det grunn til å utvikle og realisere eit slikt tilbod ved SJH.

Referansar

Groven, K., 1992: *Grøn framtid for Sogn jord- og hagebruksskule. Utgreiing om alternativ organisering og finansiering*. VF-rapport 4/92. Sogndal: Vestlandsforsking.

Plattform for regjeringssamarbeidet mellom Arbeiderpartiet, Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet 2005-09.

Sogn og Fjordane fylkeskommune, 2004: *Vegen vidare for Sogn og Fjordane (mål og strategiar)*. Vedteke av fylkestinget 9. juni 2004.

Sogn og Fjordane fylkeskommune, 2005: *Strategisk handlingsprogram - Vidaregåande opplæring i Sogn og Fjordane 2004-07*. Justert i Hovudutval for opplæring 29.03.2005 (sak 004/05).

Sogn og Fjordane fylkeskommune, 2005b: *Fylkesplanen 2005-2008. Frå plan til handling på satsingsområdet Småskala næringar, lokalsamfunn og bruk/vern*. Rapport frå ei arbeidsgruppe.

St.meld. nr. 19 (2001-2002) *Nye oppgaver for lokaldemokratiet – regionalt og lokalt nivå*. Tilråding fra Kommunal- og regionaldepartementet av 12. april 2002, godkjent i statsråd samme dag. (Regjeringen Bondevik II)

Thyri, H. H, 2005: *Sogn Jord- og Hagebruksskule. Frå potetprest til økoskule*. Førde: Selja forlag.